

MŁODA POLSKA I POZYTYWIZM

LI. POWSTANIE STYCZNIOWE – HISTORIA I LEGENDA

— Powstanie styczniowe jako przeżycie pokoleniowe; obraz i ocena powstania w twórczości Grottgera, Kraszewskiego, Orzeszkowej, Świętochowskiego i Prusa; powstanie jako *sacrum*, powstanie jako trauma; powstanie jako ofiara i całopalenie; powstanie jako misja; powstanie wobec stosunków Polski i Rosji; powstanie w oczach Rosjan; „wallenrodyzm” powstania styczniowego.

— Konwencje opisu powstania w poezji i prozie postyczniowej (konwencje postromantyczne, realistyczne, symboliczne).

— Groteskowo-parodystyczny obraz powstania w twórczości Lama; o powstaniu w *Tece Stańczyka*.

— Echa powstania styczniowego w literaturze XIX i XX wieku; *Kryjaki* Wielopolskiej; powstańcze utwory Żeromskiego, Żuławskiego, wątki powstańcze w prozie Dąbrowskiej, Kuncewiczowej, Rembeka, Iwazkiewicza, Terleckiego. Powstanie jako prefiguracja i spełnienie polskiego losu. Powstanie jako próba odwrócenia historycznej karty.

— Powstanie styczniowe w publicystyce historycznej Jasienicy, Cata-Maciekiewicza, (Tomasza) Łubieńskiego. Spór o powstanie a „sprawa polska”.

Utwory:

Józef Ignacy Kraszewski (Bolesławita) *Dziecię Starego Miasta*, *Szpieg*, *Moskal*, *My i oni* (przynajmniej dwie z wymienionych powieści); Eliza Orzeszkowa *Nad Niemnem*, cykl nowelistyczny *Gloria victis*; Bolesław Prus *Lalka*, *Omyłka*; Aleksander Świętochowski: felietony z tomów *Liberum veto*; Jan Lam *Koroniarz w Galicji*; Jerzy Żuławski *Dyktator*; Maria J. Wielopolska *Kryjaki*; Stefan Żeromski *Wierna rzeka*, *Echa leśne*, *Nokturn*; Maria Dąbrowska *Noce i dnie*; Maria Kuncewiczowa *Leśnik*; Stanisław Rembek *Ballada o wzgardliwym wisielcu oraz dwie gawędy styczniowe*; Jarosław Iwaszkiewicz *Heydenreich*; Władysław Terlecki *Spisek*, *Dwie głowy ptaka*, *Powrót z Carskiego Sioła*; Paweł Jasienica *Dwie drogi*; Stanisław Cat-Mackiewicz *Bismarck i Grottgger* z tomu: *Był bal*; Tomasz Łubieński *Bić się czy nie bić*.

Kontekst historyczny:

- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1987.
 A. Michnik, *Szanse polskiej demokracji. Artykuły i eseje*, Londyn 1984.
 J. Prokop, *Szczególna przygoda żyć nad Wisłą*, Londyn 1985.

Opracowania:

- J. Bachórz, Wstęp, w: E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 292.
 J. Bachórz, *Kraszewski – Bolesławita a następcy, czyli o narodzinach legendy powstania styczniowego*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 1981.
 J.W. Borejsza, *Wokół stereotypu polskiego powstańca*, w: *Mity i stereotypy w dziejach Polski*, red. J. Tazbir, Warszawa 1991.
 G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996 (rozdz. I: *Przed bitwą i po bitwie*).
 S. Burkot, *Powieści współczesne (1863–1887) J.I. Kraszewskiego*, Kraków 1967.
Dziedzictwo literackie powstania styczniowego, red. J.Z. Jakubowski, J. Kulczycka-Saloni; S. Frybes, Warszawa 1964 (przede wszystkim obie rozprawy Kulczyckiej-Saloni, a także szkic J. Krzyżanowskiego i J. Detki).
 M. Janion, *Iwaszkiewiczza „mit powstania” i ironia czynu dziejowego*, w: *O twórczości Jarosława Iwaszkiewicza*, red. A. Brodzka, Kraków 1983.
 M. Janion, *Pośmiertne życie Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990 (rozdz. VI: *Wallenrodowie powstania styczniowego i Kraszewski*).
 J. Jaworska, *Moda żałobna przed wybuchem powstania styczniowego*, „Przegląd Humanistyczny” 2013, nr 1.

- J. Jedlicki, *Kwestia nadprodukcji inteligencji w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, w: *Inteligencja polska pod zaborami*, red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1978.
- J. Maciejewski, *Powstanie styczniowe a przełom kulturowy połowy wieku*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- L. Michalska-Bracha, *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego w okresie zaborów*, Kielce 2003.
- L. Michalska-Bracha, *Między pamięcią a historiografią. Lwowskie debaty o powstaniu styczniowym (1864–1939)*, Kielce 2011.
- A. Michnik, *1863, Polska w oczach Rosjan*, w: *Szkice*, Kraków 1981, przedruk w: *Szanse polskiej demokracji. Artykuły i eseje*, Londyn 1984.
- W. Okoń, *Alegorie narodowe. Studia z dziejów sztuki w XIX wieku*, Wrocław 1992.
- B. Osmólska-Piskorska, *Powstanie styczniowe w twórczości J.I. Kraszewskiego*, Toruń 1963.
- Powstanie styczniowe. 1863–1864. Wrzenie – Bój – Europa – Wizje*, red. S. Kałembka, Warszawa 1990.
- J. Prokop, „*My i oni*” *Józefa Ignacego Kraszewskiego*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- F. Ramotowska, *Tajemne państwo polskie w powstaniu styczniowym. Struktura organizacyjna*, Warszawa 1999.
- J. Rusin, *Człowiek świętego imienia. Legenda Traugutta w piśmiennictwie polskim XIX i XX wieku*, Rzeszów 2002.

LII. ŻYCIE CODZIENNE W CZASACH NIEWOLI

— Status prawny Kongresówki po upadku powstania styczniowego; sytuacja na Kresach i w innych zaborach; polityka władz carskich, strategie represji.

— Strategie społecznego oporu: bojkot, omijanie zakazów cenzury, przemyt książek, edukacja domowa, celebrowanie rocznic historycznych i jubileuszy ludzi zasłużonych dla kultury (np. Kraszewskiego, Orzeszkowej), rola religii.

— Zmiany społeczne w zwierciadle literatury: inteligencja popowstaniowa.

— Literackie strategie zmagania z cenzurą: język ezopowy i jego odmiany.

— Psychiczna kondycja społeczeństwa niesuwerennego: syndrom anomii (rozbicie więzi społecznych), syndrom oblężonej twierdzy (konserwowania przeszłości); podwójna moralność wobec „swoich” i wobec „obcych”.

— Pozytywistyczny projekt przetrwania czasów niewoli; propagowanie jawności; stosunek pozytywistów do działań nielegalnych; zwalczanie podwójnej moralności; nieporozumienia wokół tego programu.

— Literatura jako źródło historyczne; budowanie obrazu epoki na podstawie krytycznej analizy dzieł literackich.

Utwory:

Bolesław Prus *Lalka*, *Emancypantki*, *Dzieci*, nowele; Eliza Orzeszkowa *Ostatnia miłość*, *Rodzina Brochwiczów*, *Nad Niemnem*, *Dwa bieguny*, opowiadania i nowele, fragmenty korespondencji, np. *Listy zebrane*, red. E. Jankowski, t. 4: listy do A. Drogoszewskiego, Wrocław 1958; Henryk Sienkiewicz *Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela*; Stanisław Stempowski, *Pamiętniki (1870–1914)*, Wrocław 1953; Antoni Zaleski, lub wg innej wersji Konstanty Górski, Julia Górski i Stanisław Koźmian, *Towarzystwo warszawskie. Listy do przyjaciółki przez Baronową XYZ*, wyd. współczesne, Warszawa 1971; Aleksander Świętochowski *Wspomnienia*, Wrocław 1966.

Konteksty historyczne i historycznoliterackie:

R. Czepulis-Rastenis, „Klasa umysłowa”. *Inteligencja Królestwa Polskiego 1832–1862*, Warszawa 1973.

R. Czepulis-Rastenis, *Ludzie nauki i talentu: studia o świadomości społecznej inteligencji polskiej w zaborze rosyjskim*, Warszawa 1988.

I. Domańska-Kubiak, *Zakątek pamięci. Życie w XIX-wiecznych dworach kresowych*, Warszawa 2004.

Dzieło literackie jako źródło historyczne, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978 (przede wszystkim rozprawy M. Głowińskiego, J. Ziomka, K. Bartoszyńskiego, R. Czepulis-Rastenis).

J. Jedlicki, *Jakiej cywilizacji Polacy potrzebują*, Warszawa 1988.

J. Jedlicki, *Kwestia nadprodukcji inteligencji w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, w: *Inteligencja polska pod zaborami*, red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1978.

S. Kieniewicz, *Historia Polski 1795–1918* (dowolne wydanie).

J. Leskiewiczowa, *Warszawa i jej inteligencja po powstaniu styczniowym*, Warszawa 1961.

M. Micińska, *Inteligencja na rozdrożach 1864–1918*, Warszawa 2008 (t. 3 *Dziejów inteligencji polskiej do roku 1918* pod red. J. Jedlickiego).

W. Molik, *Życie codzienne ziemiaństwa w Wielkopolsce w XIX i na początku XX wieku. Kultura materialna*, Poznań 1999.

- Obyczaje w Polsce. Od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. A. Chwalba, Warszawa 2004 (i nast. wydania).
- M. Płachecki, *Wojny domowe: szkice z antropologii słowa publicznego w dobie zaborów (1800–1880)*, Warszawa 2009 (wybrane fragmenty).
- B. Wilk, *W „Małym Wiedniu nad Wisłą”. Życie codzienne Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej 1867–1918*, Kraków 2008.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262.
- A. Bąbel, *Jawne paragrafy i ukryte obyczaje. O niektórych zapomnianych realiach w polskiej powieści dziewiętnastowiecznej*, „Napis”, seria XVII 2011, *Jawne i ukryte w literaturze i kulturze*.
- G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996.
- G. Borkowska, *Rodzina mityczna – archetypy rodzinne w literaturze polskiej XIX wieku (z rzutem oka na wiek następny)*, w: *Rodzina, prywatność, intymność. Dzieje rodziny polskiej w kontekście europejskim*, zbiór studiów pod red. D. Kałwy, A. Walaszka, A. Żarnowskiej, Warszawa 2005.
- Codziennosc w literaturze XIX (i XX) wieku. Od Adalberta Stiftera do współczesności*, red. G. Borkowska i A. Mazur, Opole 2007.
- A. Chwalba, *Imperium korupcji. Korupcja w Rosji i Królestwie Polskim w latach 1861–1917*, Warszawa 2001.
- A. Chwalba, *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa – Kraków 1999.
- J. Kulczycka-Saloni, *Życie literackie Warszawy w latach 1864–1892*, Warszawa 1970.
- J. Maciejewski, *Powstanie styczniowe a przełom kulturowy połowy wieku*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- E. Paczoska, *„Lalka”, czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- A. Tuszyńska, *Bojkot towarzyski*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- A. Tuszyńska, *Rosjanie w Warszawie*, Paryż 1990 lub Warszawa 1992.
- Upominki od narodu: jubileusze, rocznice, obchody pisarzy*, red. T. Budrewicz, P. Bukowski, R. Stachura-Lupa, Żarnowiec (Muzeum Marii Konopnickiej) 2010.
- J. Waydel-Dmochowska, *Dawna Warszawa. Wspomnienia*, Warszawa 1958.

- W. Zwinogrodzka, *Przypadki bojkotu w życiu teatralnym Warszawy drugiej połowy XIX stulecia*, w: *Z domu niewoli: Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX w.* red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- W. Zwinogrodzka, *Z życia kulturalnego po powstaniu styczniowym*, „Mówią Wieki” 1986, nr 5.

LIII. KOMUNIKACJA LITERACKA I KOMUNIKACJA SPOŁECZNA W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU – PROBLEM CENZURY

- Dwa obiegi literackie: legalny i nielegalny. Obchodzenie zakazów cenzorskich; dokuczliwość cenzury.
- „Mowa ezopowa” i jej odmiany. Figury języka ezopowego; metafory, synekdochy, aluzje, metonimie, przemilczenia.
- Kostium antyczny i historyczny dla treści niecenzuralnych.
- Przyroda jako świadek historii.
- Porozumienie z czytelnikiem; jego umiejętność czytania „między wierszami”; polityczno-patriotyczne nadinterpretacje: *ten okropny język ezopowy!*
- Zdradliwy pragmatyzm autocenzury: *piszę o tym, o czym wolno pisać.*

Utworky:

Eliza Orzeszkowa: *Rodzina Brochwiczów, Nad Niemnem, Dwa bieguny, Australczyk*, opowiadania antyczne, np. *Tytan, faun i nimfa* z tomu *Przędze* (Pisma zebrane red. J. Krzyżanowski, t. 34, Warszawa 1950) oraz opowiadania: *Co mówił stary Klon, Wesele Wiesiołka*, z tomu *Chwile* (Pisma zebrane, t. 32, Warszawa 1951); Henryk Sienkiewicz: *Humoreski z teki Worszyłły*; Bolesław Prus: *Lalka, Faraon*; Maria Konopnicka: *Nowele i opowiadania*.

Konteksty historyczne i teoretycznoliterackie:

- J. Butler, *Walczące słowa. Mowa nienawiści i polityka performatywu*, tłum. A. Ostolski, Warszawa 2010.
- I. Dąmbska, *O funkcjach semiotycznych milczenia*, w: *Znaki i myśli. Wybór prac z semiotyki, teorii nauki i historii filozofii*, Warszawa 1975.
- G. Kucharczyk, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w czasach zaborów 1815–1914*, Poznań 2001.
- J. Kostecki, *Granice wolności słowa w zaborze rosyjskim w latach 1865–1904: wykaz publikacji polskojęzycznych zakwestionowanych oraz dopuszczonych do obiegu przez carską cenzurę zagraniczną*, t. 1: 1865–1889, t. 2: 1890–1904, t. 3: indeksy, red. J. Kostecki, M. Rowicka, Warszawa 2006.

- J. Kostecki, *Trudny proces przenikania: carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865–1904*, Warszawa 2011.
- J. Kostecki, *Carski system cenzury zagranicznej w XIX wieku*, w: *Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, zbiór studiów pod red. D. Degen i J. Gzelli, Toruń 2010.
- M. Rajch, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w latach 1848–1918*, Poznań 2004.
- F. Ramotowska, *Sto lat „cenzury rządowej” pod zaborem rosyjskim (1815–1915) – podstawy normatywne, instrumenty wykonawcze*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 1, Warszawa 1992.
- S. Skwarczyńska, *Przemilczenie jako element strukturalny dzieła literackiego*, w: *taż, Z teorii literatury cztery rozprawy*, Łódź 1947.

Opracowania:

- H. Bałabuch, *Nie tylko cenzura. Prasa prowincjonalna Królestwa Polskiego w rosyjskim systemie prasowym w latach 1865–1916*, Lublin 2001.
- M. Dąbrowska, *Szkice myśli o Bolesławie Prusie*, „Twórczość” 1954, nr 7; przedruk w: *taż, Myśli o sprawach i ludziach*, Warszawa 1956. Przedruk fragm. w: *Pisma rozproszone*, red. E. Korzeniewska, Kraków 1964, t. 2 pod tytułem „Lalka”. *Humor, styl, człowiek myślący*.
- G. Kucharczyk, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w czasach zaborów 1815–1914*, Poznań 2001.
- R. Machniak, *System cenzury represyjnej w pruskiej prowincji poznańskiej na przykładzie prasy polskiej*, w: *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*, red. D. Degen i M. Żynda, Toruń 2012.
- A. Martuszevska, *Porozumienie z czytelnikiem (o „ezopowym języku” powieści pozytywistycznej)*, w: *Problemy odbioru i odbiorcy. Studia*, red. T. Bujnicki i J. Sławiński, Wrocław 1977.
- A. Martuszevska, *Poztywistyczna mowa ezopowa w kontekście literackich kategorii dotyczących milczenia i przemilczenia*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- A. Martuszevska, *Motywy patriotyczne w pozytywistycznej powieści tendencyjnej*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- A. Martuszevska, *Poztywistyczne parable*, Gdańsk 1997.

- B. Mazan, *Interpretacje przepisów cenzuralnych oraz piśmiennictwa polskiego i obcego przez Warszawski Komitet Cenzury w okresie pozytywizmu. Syndrom „kawa z mlekiem”*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 1, Warszawa 1992.
- B. Mazan, *Wpływ cenzury carskiej na twórczość młodego Świętochowskiego*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- E. Paczoska, *„Lalka”, czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- P. Szreter, *Cenzura rosyjska w Warszawie między powstaniem styczniowym a rewolucją 1905–1907. Strategie działania*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, Warszawa 1992
- M. Szydłowska, *Cenzura teatralna w Galicji w dobie autonomicznej, 1860–1914*, Kraków 1995.
- Świat pod kontrolą. Wybór materiałów z archiwum cenzury rosyjskiej w Warszawie*, wybór, tłum. i oprac. M. Prussak, Warszawa 1994.
- M. Płachecki, *Wojny domowe: szkice z antropologii słowa publicznego w dobie zaborów (1800–1880)*, Warszawa 2009 (wybrane fragmenty, zwł. *Makrospołeczna sytuacja komunikowania w dobie niewoli*).
- K. Wodniak, *O czym nie przeczytamy w prasie kobiecej i co z tego wynika? Krótki przegląd tematów „niewygodnych” i „zakazanych”*, w: *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*, red. D. Degen i M. Żynda, Toruń 2012.

LIV. NARCYZA ŻMICHOWSKA

- Biografia jako rama: brak matki, związku rodzinne (ojciec, siostry, bracia), dojrzewanie, edukacja.
- Koło Entuzjastek – stowarzyszenie patriotyczne czy grupa „wolnych” kobiet.
- Miejsce Żmichowskiej na mapie kultury międzypowstaniowej; stosunek do romantyzmu; poglądy Żmichowskiej na konspirację i geniusz artysty.
- Twórczość literacka Żmichowskiej; hybrydyczność i „dziwność” jej utworów; literatura jako przestrzeń pytań, a nie odpowiedzi; eksperyment literacki; próba.
- Porządek życia; nadrzędność porządku egzystencji wobec porządku artystycznego; przyjaźń i miłość.
- Żmichowska a kwestia kobieca; celem samorealizacja, a nie równouprawienie; błyskotliwa polemika ze stanowiskiem Klementyny Hoffmanowej.
- Żmichowska a literatura europejska (George Sand, George Eliot).

Utwory:

N. Żmichowska: *Pisma*, t. 1–5, Warszawa 1885–1886. *Wybór powieści*, oprac. M. Olszaniecka, Warszawa 1953, t. 1–2 (*Poganka, Biała Róża, Czy to powieść?*); Wybór korespondencji z: *Listy*, oprac. M. Romankówna, Wrocław 1957–1967, t. 1–3, t. 4: *Listy. Rozmowy z Julią*. Z rękopisu wydała B. Winklowska, Warszawa 2008, t. 5: *Listy. Narcyssa i Wanda*, wydały B. Winklowska i H. Żytkowicz, Warszawa 2007. N. Żmichowska, J. Baranowska, *Ścieżki przez życie. Wspomnienia*, oprac. M. Romankówna, wstęp Z. Kossak, Wrocław 1961.

Konteksty teoretycznoliterackie – krytyka feministyczna:

- G. Borkowska, *Córki Milтона (o krytyce feministycznej ostatnich piętnastu lat)*, w: *Po strukturalizmie. Współczesne badania teoretycznoliterackie*, red. R. Nycz, Wrocław 1992.
- G. Borkowska, *Krytyka feministyczna wobec sztuki i teorii kultury. Rekonesans*, w: *taż, Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- E. Kraskowska, *Kilka uwag na temat powieści kobiecej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4–5–6.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996. T. Boy-Zeleński, *Żmichowska*, w: *Pisma*, red. H. Markiewicz, t. 3: *Ludzie żywi*, Warszawa 1956.
- G. Borkowska, *Obrzeża pozytywizmu: Żmichowska*, w: *Książka pokolenia. W kręgu lektur polskich doby postyczeniowej*, red. E. Paczoska, J. Sztachelska, Białystok 1994.
- P. Chmielowski, *Narcyza Żmichowska*, w: *tenże, Autorki polskie wieku XIX. Studium literacko-obyczajowe*. Seria I, Warszawa 1885.
- D. Kulczycka, *Dyskurs o artystach w „Pogance” Narcyzy Żmichowskiej*, w: *Z problemów prozy. Powieść o artyście*, red. W. Gutowski i E. Owczarz, Toruń 2006.
- M. Mann, *„Poganka” Narcyzy Żmichowskiej. Geneza, źródła, artyzm i idea utworu*, Warszawa 1916.
- J. Michalak, *Groza klasycznego piękna. O jednym z wątków estetycznego dyskursu w „Pogance” i „Książce pamiątek” Narcyzy Żmichowskiej*, w: *Antytek romantyków. Model europejski i wariant polski. Rekonesans*, red. M. Kalinowska i B. Paprockiej-Podlasiuk, Toruń 2003.
- E. Owczarz, *Między retoryką a dowolnością. Wśród romantycznych struktur powieściowych w okresie międzypowstaniowym*, Toruń 1993.

- U. Phillips, *Narcyza Żmichowska. Feminizm i religia*. tłum. K. Bojarska, Warszawa 2008.
- M. Stępień, *Narcyza Żmichowska*, Warszawa 1968.
- Z. Wasilewski, *Aspazja i Alcybiades. Z dziejów powieści warszawskiej*, Warszawa 1935.
- B. Winklowa, *Narcyza Żmichowska i Wanda Żeleńska*, Kraków 2004.
- M. Woźniakiewicz-Dziadosz, *Między buntem a rezygnacją. O powieściach Narcyzy Żmichowskiej*, Warszawa 1978.
- B. Zwolińska, *W poszukiwaniu tożsamości. O bohaterach powieści Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2010.
- B. Zwolińska, *Podróże Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2010.

LV. ELIZA ORZESZKOWA

— Akces Orzeszkowej do pozytywizmu, poczucie obcości wobec doktryny i jednocześnie przekonanie o jej nieodzowności; powieści tendencyjne, publicystyka, wypowiedzi krytycznoliterackie; filozofia samoograniczenia.

— Ewolucja Orzeszkowej, poszerzanie pozytywistycznego kręgu i wychodzenie poza ten krąg.

— *Nad Niemnem* – arcydzieło sztuki epickiej.

— Schyłek życia i odkrycie prywatności; etyka obowiązku wobec etyki miłości.

— Orzeszkowa i kwestia kobieca.

— „Swoi” i „obcy” – na wielonarodowych Kresach.

Utwory:

E. Orzeszkowa: *Pan Graba, Marta, Rodzina Brochwiczów, Meir Ezofowicz, Nad Niemnem, Niziny, Dziurdziowie, Cham*; zbiory nowel z różnych okresów twórczości ze szczególnym uwzględnieniem nowel „późnych”, np. z tomów *Iskry, Chwile, Przędze, Gloria victis*; wybrane powieści i nowele antyczne (zalecane wydanie zbiorowe dzieł Orzeszkowej: *Pisma zebrane*, t. 1–52, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1947–1953); fragmenty korespondencji z: *Listy zebrane*, t. 1–9, red. E. Jankowski, Wrocław 1954–1981; fragmenty dzienniczka *Dnie*, oprac. I. Wiśniewska, Warszawa 2001; dwie wybrane rozprawy z: *Pisma krytycznoliterackie*, oprac. E. Jankowski, Wrocław 1959; dwie wybrane rozprawy z: *Publicystyka społeczna*, t. 1, wybór i wstęp G. Borkowska, Kraków 2005.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Pozytywistka na rozdrożu*, w: *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, red. T. Bujnicki i J. Maciejewski, Wrocław 1986.
- J. Bachórz, *Wstęp*, w: E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 292.
- A. Banot, *Pokój z widokiem na ogród: miłosne fantazmaty w prozie Elizy Orzeszkowej*, Bielsko-Biała 2011.
- G. Borkowska, *Orzeszkowa – szkic do biografii duchowej*, w: *Prus i inni. Prace ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Ficie*, red. J.A. Malik, E. Paczowska, Lublin 2003.
- G. Borkowska, *Wstęp*, w: *Publicystyka społeczna*, t. 1, wybór i wstęp G. Borkowska, opracowanie edytorskie I. Wiśniewska, Kraków 2005.
- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996 (rozdz. V i VI).
- Dwie gwiazdy, dwie drogi. Konopnicka i Orzeszkowa – relacje różne*, red. E. Ichnatowicz i E. Paczoska, Warszawa 2011.
- E. Jankowski, *Eliza Orzeszkowa*, wyd. 4, Warszawa 1980.
- E. Jankowski, *Z różnych sfer. Studia i portrety*, Warszawa 1994.
- A. Górnicka-Boratyńska, *Stańmy się sobą: cztery projekty emancypacji (1863–1939)*, Izabelin 2001.
- K. Kłosiński, *„Mimesis” w chłopskich powieściach Orzeszkowej*, Katowice 1990.
- E. Łoch, *Topos dworu w „Nad Niemnem” i w wybranych utworach nowelistycznych Elizy Orzeszkowej*, w: *Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy*, red. A.Z. Makowiecki, Warszawa 1992.
- Małe prozy Orzeszkowej i Konopnickiej*, red. B. Obsulewicz-Niewińska, I. Wiśniewska, Lublin 2010.
- A. Martuszevska, *Poetyka polskiej powieści dojrzałego realizmu (1876–1895)*, Wrocław 1977.
- A. Martuszevska, *Pozycja narratora w powieściach tendencyjnych Elizy Orzeszkowej*, Gdańsk 1970.
- A. Mazur, *Topika melancholii w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, Opole 2010.
- A. Mazur, *„Realizm poetycki” w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, w: *Literatura i sztuka drugiej połowy XIX wieku*, red. B. Bobrowska, S. Fita, J.A. Malik, Lublin 2004.
- B. Obsulewicz-Niewińska, *Rzymscy bohaterowie Elizy Orzeszkowej*, Lublin 2003.

- Poznawanie Orzeszkowej. W stulecie śmierci (1910–2010)*, praca zbiorowa pod red. I. Sikory i A. Mazur, Częstochowa – Zielona Góra 2012.
- Sekrety Orzeszkowej*, red. G. Borkowska, M. Rudkowska, I. Wiśniewska, Warszawa 2012.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.
- J. Tynecki, *Orzeszkowej efekt obcości. Proces mieszczenia we wczesnych powieściach pisarki*, w: tenże, *Światopogląd pozytywizmu. Wybór pism*, Łódź 1996.
- Twórczość Elizy Orzeszkowej*, red. K. Stępnik, Lublin 2001.
- Wokół „Nad Niemnem”*, red. J. Sztachelska, Białystok 2001.
- C. Zalewski, *Powracająca fala: mityczne konteksty wybranych powieści Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej*, Kraków 2005.
- M. Żmigrodzka, *Eliza Orzeszkowa*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 2, Warszawa 1966.
- M. Żmigrodzka, *Orzeszkowa. Młodość pozytywizmu*, Warszawa 1965.

LVI. BOLESŁAW PRUS

- Aleksander Głowacki – Bolesław Prus, doświadczenia generacyjne i osobiste, pozytywizm i rozwój poglądów pisarza.
- Tematy, bohaterowie i język nowelistyki Prusa; sposoby budowania fabuły.
- Prus – kronikarz Warszawy, kroniki jako materiał literacki.
- *Lalka* – powieść o lęku i społecznej neurozie; kto i jak opowiada w *Lalce*, kompozycja *Lalki* wobec tradycji gatunku; gra z czasem i fabułą.
- *Faraon* – powieść historyczna czy powieść o państwie i władzy?
- Prus jako krytyk literacki: kryteria oceny dzieła literackiego.
- Prus wobec głównych nurtów XIX-wiecznej filozofii i myśli społecznej.
- Prus wobec następców literackich (moderniści) i ideowych (socjaliści i endecy).

Utwory:

B. Prus: nowele, powieści, kroniki tygodniowe w wyborze; felietony, artykuły krytyczne. Wydania szczególnie zalecane: *Wybór nowel*, wyb. W. Jesionowska, Warszawa 1975 (wznowienia); *Opowiadania i nowele*, oprac. Tadeusz Żabicki, Wrocław 1996 (wyd. 2 Wrocław 2009), BN, s. I, nr 291; *Lalka*, wstęp, przypisy J. Bachórz, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262, wyd. 2 przejrz., Wrocław 1998; *Kroniki*, t. 1–20, oprac. Z. Szwejkowski, Warszawa 1953–1970 (lektura wybranych kronik – uwaga! indeks przedmiotowy). Wybory kronik: *Kroniki. Wybór*, oprac. J. Bachórz, Wrocław 1994, BN, s. I, nr 285; *Kroniki*, wyb.

S. Fita. T. 1–2, Warszawa 1987; „*Obrazy wszystkiego*”. *O literaturze i sztuce. Wybór z „Kronik”*. wyb. S. Sandler, Warszawa 2006. *Literackie notatki o kompozycji*, wstęp, wybór i opracowanie A. Martuszevska, Gdańsk 2010. Teksty krytyczne: *Programy i dyskusje literackie okresu pozytywizmu*, oprac. J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1985 (tu: *Słowo o krytyce pozytywnej* i rec. z *Ogniem i mieczem*), T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262., wyd. 2 przejrz., Wrocław 1998.
- B. Bobrowska, *Bolesław Prus – mistrz pozytywistycznej kroniki*, Białystok 1999.
- B. Bobrowska, *Małe narracje Prusa*, Warszawa 2003, Gdańsk cop. 2004.
- Bolesław Prus – pisarz – publicysta – myśliciel*, red. M. Woźniakiewicz-Dziadosz, S. Fita, Lublin 2002.
- Bolesław Prus: Pisarz nowoczesny*, red. J.A. Malik, Lublin 2009.
- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- M. Dąbrowska, *Szkice myśli o Bolesławie Prusie*, w: *taż, Myśli o sprawach i ludziach*, Warszawa 1956.
- S. Eile, *Dialektyka „Lalki” Bolesława Prusa*, „Pamiętnik Literacki” 1973, z. 1.
- S. Fita, „*Pozytywista ewangeliczny*”: *studia o Bolesławie Prusie*, Lublin 2008.
- S. Fita, K. Tokarżówna, red. Z. Szweykowski, *Bolesław Prus 1847–1912: kalendarz życia i twórczości*, Warszawa 1969.
- A. Friedrich, *Bolesław Prus wobec kwestii żydowskiej*, Gdańsk 2008.
- I. Gielata, *Bolesław Prus na progu nowoczesności*, Bielsko-Biała 2011.
- M. Gloger, *Bolesław Prus i dylematy pozytywistycznego światopoglądu*, Bydgoszcz 2007.
- S. Godlewski, L.B. Grzeniewski, H. Markiewicz, *Śladami Wokulskiego. Przewodnik literacki po warszawskich realiach „Lalki”*, Warszawa 1957.
- Jubileuszowe „żniwo u Prusa”*, red. Z. Przybyła, Częstochowa 1998.
- J. Kulczycka-Saloni, *Bolesław Prus*, Warszawa 1959, wyd. zmienione i poszerzone 1967, 1975.
- J. Kulczycka-Saloni, *Nowelistyka Bolesława Prusa*, Warszawa 1967.
- W. Labuda, *Studium o „Antku” Prusa. Recepcja, konstrukcja, konteksty*, Wrocław 1982.
- „*Lalka*” i inne. *Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz i M. Głowiński, Warszawa 1992 (wybrane rozprawy).

- H. Markiewicz, *„Lalka” Bolesława Prusa*, Warszawa 1967.
- H. Markiewicz, *Co się stało z „Lalką”?*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.
- A. Martuszczyńska, *Bolesława Prusa „prawidła” sztuki literackiej*, Gdańsk 2003.
- E. Paczoska, *„Lalka”, czyli rozpad świata*, Białystok 1995, wyd. 2, Warszawa 2008.
- E. Paczoska, *Dojrzewanie, dojrzałość, niedojrzałość. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004 (wybrane studia).
- E. Pieścikowski, *Bolesław Prus – „humorysta w wielkim stylu”*, Poznań 2012.
- M. Płachecki, *Bohaterowie i fabuła w powieściach Bolesława Prusa (Od „Anielki” do „Lalki”)*, „Przegląd Humanistyczny” 1983, nr 9–10.
- Prus i inni: prace ofiarowane profesorowi Stanisławowi Ficie*, red. J.A. Malik, E. Paczoska, Lublin 2003.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- W. Sonczyk, *Bolesław Prus – publicysta, redaktor, teoretyk prasy*, Warszawa 2000.
- L. Szaruga, *„Faraon” jako powieść o państwie*, „Teksty” 1975, nr 5.
- Z. Szwejkowski, *Twórczość Bolesława Prusa*, wyd. 2, Warszawa 1972.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.
- D. Trzeźniowski, *Małżeńska spowiedź Bolesława Prusa. Opowiadania po 1897 roku*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- Wspomnienia o Bolesławie Prusie*, zebrał i opracował S. Fita, Warszawa 1962.

LVII. ALEKSANDER ŚWIĘTOCHOWSKI

- Biografia Świętochowskiego: długie pracowite życie, niepowodzenia osobiste, infamia i charyzma.
- Program polityczny, społeczny i literacki; publicystyka – racje merytoryczne, temperament, stylistyka.
- Głośne eseje: *Dumania pesymisty*, *Wskazania polityczne*.
- Liberał i wolterianin – dramaty *Antea*, *Na targu*, *Helvia*.
- Konflikt jednostki ze społeczeństwem – trylogia sceniczna.
- *Nieśmiertelne dusze*; miejsce jednostki wybitnej, problem elit – powieści *Nałęcz*, *Twinko*.
- Konflikt prawdy i kłamstwa – *Tragikomedia prawdy*.
- Konflikt uczuć i konwenansów – nowele i opowiadania, cykl *Bajki*.
- Świętochowski w wolnej Polsce.

Utwory:

A. Świętochowski: *Dumania pesymisty*, oprac. E. Paczoska, Warszawa 2002; *Dusze nieśmiertelne*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1957, BN, s. I, nr 165; felietony z: *Liberum veto*, wybór i wstęp S. Sandler, oprac. M. Brykalska, t. 1–2, Warszawa 1976; *Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965, BN, s. I, nr 185; *Nałęcz*, Warszawa 1929; *Twinko*, Warszawa 1936 (dwie ostatnie pozycje b. trudno dostępne); *Wybór pism krytycznoliterackich*, wybór S. Sandler, wstęp i przypisy M. Brykalska, Warszawa 1973; *Filozofia i myśl społeczna w latach 1865–1895*, wybór, wstęp i oprac. A. Hochfeldowa i B. Skarga, Warszawa 1980, cz. 1 (tu fragmenty *Dumań pesymisty*); tekst *Wskazań politycznych*, w: *Ognisko. Księga ku czci T.T. Jeża*, Warszawa 1882 (pozycja trudno dostępna); *Wspomnienia*, oprac. i wstęp S. Sandler, Wrocław 1969, 2006.

Opracowania:

- Aleksander Świętochowski*, red. K. Stępnik, M. Gabryś, Lublin 2011 (z serii: *Obrazy Kultury Polskiej*).
- B. Bobrowska, *Twarze i maski: kreacja autora i czytelnika wewnętrznego w kronikach Sienkiewicza, Prusa, Konopnickiej i Świętochowskiego*, w: *Miasto słów. Studia z historii literatury i kultury drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Paczoska i J. Sztachelska, Białystok 1991.
- G. Borkowska, *Pożytywiści i inni*, Warszawa 1996 (wybrane rozdziały).
- M. Brykalska, *Aleksander Świętochowski. Biografia*, t. 1–2, Warszawa 1987.
- M. Brykalska, *Aleksander Świętochowski, poseł „Prawdy” i walka o prawdę*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- S. Kołaczkowski, *Artystyczna i publicystyczna działalność Aleksandra Świętochowskiego*, w: B. Prus, *Pisma wybrane*, t. 1: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.
- P. Kuciński, „Genealogia terażniejszości” *Świętochowskiego w kręgu idei polskiego nacjonalizmu*, „Pamiętnik Literacki” 2010, z. 4.
- J. Kulczycka-Saloni, *Aleksander Świętochowski*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 2, Warszawa 1966.
- M. Król, *Aleksander Świętochowski*, w: *Sylwetki polityczne XIX wieku*, Kraków 1974.
- B. Mazan, *Wczesne dramaty Aleksandra Świętochowskiego: „Niewinni”, „Ojciec Makary”, „Piękna”: zarys monograficzny*, Łódź 1991.
- A. Mencwel, *Świętochowski i dylematy Brzozowskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 2013, nr 1.

- D.M. Osiński, *Aleksander Świętochowski w poszukiwaniu formy. Biografia myśli*, Warszawa 2011.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski. W sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- K. Stępnik, *Świętochowski: jego mieszczenie*, w: *Mieszczaństwo i mieszczańskość w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 2000.
- Z. Szweykowski, *Aleksander Świętochowski*, w: *Nie tylko o Prusie. Szkice*, Poznań 1967.
- M. Gloger, *Liberalizm pozytywistyczny – dwie drogi myśli (Prus – Świętochowski)*, „Roczniki Humanistyczne” 2005, z. 1.
- Świętochowski i rówieśnicy: Kotarbiński, Urbanowska, Zalewski*, red. B. Mazan, Z. Przybyła, Częstochowa – Łódź 2001 [część pt. *Aleksander Świętochowski*].
- Ł. Książyk, *Pesymistyczny epikurejczyk: „Dumania pesymisty: czyli notatki z podziemia Aleksandra Świętochowskiego*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2009, nr 2.

LVIII. ADAM ASNYK

- Biografia Asnyka; udział w powstaniu i powstańcza „skaza”, rozdarcie wewnętrzne: nostalgia za romantyzmem i akces do współczesności.
- Liryka erotyczna; gorycz miłości.
- Asnyk – poeta melancholii, poczucie znikomości istnienia.
- Cykl *Nad głębiami* – wykład filozofii bytu i sprawa polska.
- Poezja Asnyka – nawiązania do poezji romantycznej i parnasistowskiej.

Utwory:

- A. Asnyk: *Poezje*, wstęp S. Lichański, Warszawa 1974; *Poezje zebrane*, wstęp Z. Mocarska-Tycowa, Toruń 1995; *Listy Adama Asnyka*, oprac. F. Bielak, Wrocław 1972.

Opracowania:

- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- M. Grzędzielska, *Poezja postyczniowa wobec tradycji romantycznej*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, red. m. Zmigrodzka, seria 3, Wrocław 1981.
- J. Krzyżanowski, *Poeta czasów niepoetyckich*, w: tenże, *W kręgu wielkich realistów*, Kraków 1962.

- B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- Z. Mocarska-Tycowa, *Wybory i konieczności. Poezja Adama Asnyka wobec gustów estetycznych i najważniejszych pytań swoich czasów*, Toruń 1990, wyd. 2, Toruń 2005.
- A. Nofer, *Adam Asnyk*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1965.
- A. Nofer, „Próżnych męczeństw zrozpaczony świadek”, w: *Dziedzictwo literackie powstania styczniowego*, red. J. Kulczycka-Saloni, J.Z. Jakubowski, Z. Libera, Warszawa 1964.
- Z. Przybyła, *Asnyk i Konopnicka: szkice historycznoliterackie*, Częstochowa, 1997.
- Z. Szweykowski, *Liryka Asnyka a pozytywizm polski*, w: tenże, *Nie tylko o Prusie. Szkice*, Poznań 1967.
- M. Szybowska, *Asnyk znany i nieznan*, Warszawa 1971.

LIX. MARIA KONOPNICKA

- Życie jak powieść: sieroce dzieciństwo, rodzina, samodzielność.
- Funkcja podróży w życiu i twórczości Konopnickiej.
- Jak Konopnicka kształtowała swój oficjalny wizerunek.
- Wielogłos poetycki Konopnickiej: wiersze w tonacji „wysokiej” (wiesz-czej), wiersze epickie (*Obrazki*), wiersze ludowe, poetyckie wrażenia z podróży.
- Różne źródła inspiracji: Biblia, średniowieczne pieśni minstrelów, poezja romantyczna, mitologia Wschodu i Zachodu, folklor, antyk grecki i rzymski.
- Konopnicka jako strażniczka kanonu kultury.
- Nowelistyka Konopnickiej – wrażliwość i mistrzostwo formy.
- Artykuły krytycznoliterackie – fascynacja romantyzmem.
- Konopnickiej utwory dla dzieci; próba reinterpretacji.
- Konopnicka – archaiczna czy nowoczesna?

Utwory:

M. Konopnicka: *Poezje*, oprac. A. Brodzka, wyd. 3, Warszawa 1969; *Nowele*, oprac. A. Brodzka, t. 1–2, wyd. 3, Warszawa 1968; *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, wstęp J. Porazińska, Warszawa 1960 (lub inne wydanie); *Publicystyka literacka i społeczna*, wybór J. Baculewski, Warszawa 1968; *Pisma wybrane*, red. J. Nowakowski, t. 4: *Pisma krytycznoliterackie*, Warszawa 1988;

fragmenty korespondencji z: *Korespondencja*, t. 1–4, red. K. Górski, Wrocław 1971–1975; *Listy do Ignacego Wasiłowskiego*, oprac. J. Nowak, Warszawa, 2005; *Listy do synów i córek (1888–1910)*, wstęp i oprac. L. Magnone, Warszawa 2010.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: M. Konopnicka, *Na normandzkim brzegu*, Gdańsk 1978.
- B. Bobrowska, *Konopnicka na szlakach romantyków*, Warszawa 1997.
- A. Brodzka, *Maria Konopnicka*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1965.
- A. Brodzka, *Maria Konopnicka*, Warszawa 1965.
- A. Brodzka, *O nowelach Marii Konopnickiej*, Warszawa 1958.
- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- T. Budrewicz, *Konopnicka. Szkice historycznoliterackie*, Kraków 2000.
- J. Cieślakowski, *Baśń Konopnickiej „O krasnoludkach i o sierotce Marysi”*, „Pamiętnik Literacki” 1963, z. 1.
- Z. Chyra-Rolicz, *Maria Konopnicka. Opowieść o niezwykłej kobiecie*, Siedlce 2012.
- T. Czapczyński, *Tułacze lata Marii Konopnickiej*, Łódź 1957.
- M. Dłuska, *Pod znakiem sylabotonizmu. Rzecz o wierszu Konopnickiej*, w: *Studia i rozprawy*, t. 2, Kraków 1970.
- Dwie gwiazdy, dwie drogi. Konopnicka i Orzeszkowa – relacje różne*, red. E. Ihnatowicz i E. Paczoska, Warszawa 2011.
- Etnos i psyche w twórczości Marii Konopnickiej i Elizy Orzeszkowej*, red. G. Marchwiński i D.M. Osiński, Warszawa 2012.
- S. Fita, *Maria Konopnicka*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- D. Kicińska, *Baśń i baśniowość w twórczości Marii Konopnickiej*, Kraków 2000.
- B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- B. Leśmian, *Maria Konopnicka*, w: *Szkice literackie*, oprac. J. Trznadel, Warszawa 1959.
- L. Magnone, *Maria Konopnicka. Lustra i symptomy*, Gdańsk 2010.
- B. Mazan, *Wstęp*, w: M. Konopnicka, *Umiem być ptakiem. Wybór poezji*, Łódź 1990.

- „*O krasnoludkach i sierotce Marysi*” Marii Konopnickiej. *W stulecie pierwszego wydania. Studia i szkice*, red. T. Budrewicz i Z. Fałtynowicz, Suwałki 1997 (tu: artykuły Paczoskiej, Bobrowskiej, Ihnatowicz).
- Miejsca Konopnickiej: przeżycia, pejzaż, pamięć*, red. T. Budrewicz i M. Zięba, Kraków 2002.
- E. Paczoska, *Marysia i osieroceni*, w: *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995.
- J. Sztachelska, „*Reporteryje*” i *reportaże: dokumentarne tradycje prozy w II połowie XIX i na początku XX wieku* (Prus, Konopnicka, Dygasiński, Reymont), Białystok 1997.
- M. Szipowska, *Konopnicka, jakiej nie znamy*, wyd. 5, Warszawa 1977 i następne.

LX. ADOLF DYGASIŃSKI

- Dygasiński jako typowy przedstawiciel pokolenia Szkoły Głównej (egzystencja ubożego inteligenta; etos pracy i służby społecznej; inicjatywy wydawnicze, działalność przekładowa).
- Stosunek do obozów ideologicznych (konserwatystów i pozytywistów); postulat budowania wspólnej świadomości społecznej (artykuł *My i nasze sztandary*).
- Opisywacz ziemi ojczystej i przyrody (*As, Zając, Gody życia*); Dygasiński a Kipling.
- *Beldonek* – arcydzieło sztuki epickiej; gwara w utworach Dygasińskiego.
- Naturalizm Dygasińskiego (związki z „Wędrowcem”, inspiracje Zolą i Darwinem).
- Powieści miejskie Dygasińskiego.

Utwory:

- A. Dygasiński: *Pisma wybrane*, red. B. Horodyski, t. 1–24, Warszawa 1949–1953 (t. 1 – *Beldonek*; t. 3 – *Zając*; t. 4 – *Gody życia*; t. 6, 8, 9, 16, 18, 20–23: *Nowele i opowiadania* (wybór) lub nowele z innych wydań, t. 12 – *Von Molken*); *Listy*, oprac. T. Nuckowski, Wrocław 1972.

Opracowania:

- D. Brzozowska, *Adolf Dygasiński*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 4, Warszawa 1971.
- D. Brzozowska, *Adolf Dygasiński*, Warszawa 1957.

- J. Detko, *Warszawskie utwory Dygasińskiego*, w: tenże, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.
- J. Detko, *Adolf Dygasiński i tajemnice Warszawy*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- W. Forajter, P. Tomczok, *Zając, lis i ludzie. O jednej powieści Adolfa Dygasińskiego*, „Teksty Drugie” 2011, nr 3.
- D. Kalinowski, *Aforyzm – myśl – tekst programowy. O krytyce literackiej Adolfa Dygasińskiego*, w: *Polska krytyka literacka XIX wieku*, red. M. Strzyżewski, Toruń 2005.
- D. Knysz-Rudzka, *Europejskie powinowactwa naturalistów polskich*, Warszawa 1992 (wybrane rozdziały).
- S. Kołaczkowski, *O Adolfe Dygasińskim*, w: *Pisma wybrane*, t. 1: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.
- „Litteraria Copernicana” 2/2009 – numer monograficzny poświęcony Dygasińskiemu.
- H. Markiewicz, *Zakres i treść pojęcia „naturalizm” w badaniach literackich i estetycznych XX wieku*, w: *Nowe przekroje i zbliżenia*, Warszawa 1974.
- E. Paczoska, *Adolf Dygasiński – drogi i bezdroża naturalizmu*, w: J. Kulczycka-Saloni, D. Knysz-Rudzka, E. Paczoska, *Naturalizm i naturaliści w Polsce. Doświadczenia, poszukiwania, kreacje*, Warszawa 1992.
- I. Sikora, *Motywy łowieckie w nowelistyce Adolfa Dygasińskiego*, w: tenże, *Młoda Polska i okolice*, Zielona Góra 2009.
- A. Skała, *Sacrum w „Godach życia” Adolfa Dygasińskiego. O niepozytywistycznym przyrodoznawstwie i irracjonalizmach*, „Pamiętnik Literacki” 2012, z. 1.
- A. Skała, *Adolf Dygasiński – niepoprawny pozytywista: między tradycją a nowoczesnością*, Lublin 2013.
- J. Socha, *„Cudowne bajki” Adolfa Dygasińskiego*, Łódź 2012.
- J. Sztachelska, *„Reporteryje” i reportaże: dokumentarne tradycje prozy w II połowie XIX i na początku XX wieku (Prus, Konopnicka, Dygasiński, Reyment)*, Białystok 1997.
- H. Wolny, *Folklor w twórczości Adolfa Dygasińskiego*, Kielce 2001.

LXI. MICHAŁ BAŁUCKI

- Smutna biografia komediopisarza; udział w powstaniu, uwięzienie, życie na gruzach; nieszczęścia domowe.
- Ewolucja ideologiczna: radykał – pozytywista – obywatel miasta Krakowa.

— Dramat mieszczański Bałuckiego; komedie Bałuckiego a dramaturgiczne wzorce epoki; dramat a teatr; rozterki autora; recenzje i powodzenie sztuk; zmienne gusta publiczności.

— Bałucki jako autor satyryczny.

— Korespondencja Bałuckiego; samopoczucie, lęki, wyzwania; Bałucki w oczach pisarzy Młodej Polski.

Utwory:

M. Bałucki, *Pisma wybrane*, red. T. Drewnowski, J. Skórnicki, A. Zyga, t. 1–12, Kraków 1956 (t. 1 – *Przebudzeni*, t. 2 – *Błyszczące nędze. Powieść współczesna*, t. 6 – *Pan burmistrz z Pipidówki*, t. 8 – *Typy i obrazki krakowskie*, t. 12 – *Ciężkie czasy*); *Grube ryby. Dom otwarty*, oprac. T. Weiss, Wrocław 1981, BN, s. I, nr 236; *Korespondencja teatralna Michała Bałuckiego*, wybór i oprac. D. Szczęsna, Warszawa 1981.

Opracowania:

Z. Jasińska, *Smutne oblicze komediopisarza* (oraz M. Bałucki: *Listy*), „Roczniki Humanistyczne” 1976, nr 1.

J. Ciechowicz, *Dlaczego Michał Bałucki popełnił samobójstwo?*, „Pamiętnik Teatralny” 1995, z. 3–4.

Dramat i teatr pozytywistyczny, red. J. Błoński, J. Degler, J. Popiel, D. Ratajczak, Wrocław 1992.

J. Maciejewski, *Michał Bałucki*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1969.

J. Maciejewski, *Przedburzowcy. Z problematyki przełomu między romantyzmem a pozytywizmem*, Kraków 1971.

K. Szymanowski, *Komedia konkursowa M. Bałuckiego*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, red. J. Maciejewski i in., Wrocław 1966.

Świat Michała Bałuckiego, red. T. Budrewicz, Kraków 2002 (wybrane studia).

A. Sobiecka, *Michał Bałucki i teatr. Wybrane problemy i aspekty*, Słupsk 2006.

A. Sobiecka, *Bałucki na scenie 1867–1901*, Słupsk 2007.

LXII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: *LALKA* PRUSA

— Pozytywistyczna i modernistyczna recepcja *Lalki*; dezorientacja pierwszych czytelników, krytyczne recenzje; spór Prusa ze Świętochowskim.

- Nowe odczytania *Lalki* w latach trzydziestych XX w. (psychologia, psychoanaliza, freudyzm).
- Socrealistyczna i marksistowska lektura *Lalki*.
- Na czym polega realizm *Lalki*, wątki naturalistyczne.
- *Lalka* jako powieść kryptopatriotyczna.
- *Lalka* jako powieść miejska.
- *Lalka* jako powieść paraboliczna.
- *Lalka* wobec zagadnień XIX-wiecznej kultury.
- *Lalka* jako wzorzec powieści dla pisarzy współczesnych.

Konteksty teoretycznoliterackie:

- E. Balcerzan, *Perspektywy „poetyki odbioru”*, w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971.
- M. Głowiński, *Świadectwa i style odbioru*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977.
- J. Lalewicz, *Mechanizmy komunikacyjne „twórczej zdrady”*, „Teksty” 1974, nr 6.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Spotkania z „Lalką”. Mendel studiów i szkiców o powieści Bolesława Prusa*, Gdańsk 2010.
- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262., wyd. 2 przejrz., Wrocław 1998.
- K. Bartoszyński, *Interpretacja – „nie kończące się zadanie”. Przykład „Lalki” Bolesława Prusa*, w: „*Lalka*” i inne. *Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- T. Budrewicz, „*Lalka*”. *Konteksty stylu*, Kraków 1990.
- S. Fita, „*Pozytywista ewangeliczny*”: *studia o Bolesławie Prusie*, Lublin 2008 (wybrane studia).
- S. Godlewski, L.B. Grzeniewski, H. Markiewicz, *Śladami Wokulskiego. Przewodnik literacki po warszawskich realiach „Lalki”*, Warszawa 1957.
- J. Kott, *O „Lalce” Bolesława Prusa*, Warszawa 1948 (wyd. 1949, 1950).
- J. Kulczycka-Saloni, *Dwie powieści kupieckie. „Au bonheur des dames” Emila Zoli i „Lalka” Bolesława Prusa*, „Przegląd Humanistyczny” 1963, nr 1.
- Leksykon „Lalki”*, red. A. Bąbel i A. Kowalczykowa, Warszawa 2011.
- J.A. Malik, „*Lalka*”. *Historie z różnych światów*, Lublin 2005.
- H. Markiewicz, „*Lalka*” *Bolesława Prusa*, Warszawa 1967.
- H. Markiewicz, *Co się stało z „Lalką”?*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.

- A. Martuszevska, „*Lalka*” i niektóre problemy intertekstualności, w: „*Lalka*” i inne. *Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- Z. Mitosek, *Lalka – epizod czy nazwa*, w: *Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy*, red. A. Z. Makowiecki, Warszawa 1992.
- E. Paczoska, „*Lalka*”, czyli rozpad świata, Białystok 1995, wyd. 2, Warszawa 2008.
- E. Paczoska, *Dojrzewanie, dojrzałość, niedojrzałość. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004 (wybrane studia).
- D. Samborska-Kukuć, „*Lalka*” Bolesława Prusa – pamięć tragedii greckiej. *Z problemów intertekstualności*, Łódź 2011.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę politywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- Świat „*Lalki*”, red. J. A. Malik, Lublin 2005.
- Z. Szweykowski, *Twórczość Bolesława Prusa*, wyd. 2, Warszawa 1972.
- O. Tokarczuk, *Lalka i perła*, Kraków 2001.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.

LXIII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: CHAM ORZESZKOWEJ

- Dwudzielność *Chama*: studium psychologiczne z natury czy utwór pisany według wzorów literackich (z jednej strony naturaliści, z drugiej – Renan i Tołstoj)?
- Dwudzielność *Chama*: historia Pawła czy historia Franki?
- Dwudzielność *Chama* – ciąg dalszy: pęknięcie powieściowej *mimesis*.
- *Cham* jako powieść o miłości; problem inności i „różnicy seksualnej”, „bovaryzm” *Chama*.
- Struktura narracyjna *Chama* a sens powieści.

Konteksty teoretycznoliterackie – krytyka feministyczna:

- G. Borkowska, *Córki Milтона (o krytyce feministycznej ostatnich piętnastu lat)*, w: *Po strukturalizmie. Współczesne badania teoretycznoliterackie*, red. R. Nycz, Wrocław 1992.
- G. Borkowska, *Krytyka feministyczna wobec sztuki i teorii kultury. Rekonesans*, w: *taż, Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- E. Kraskowska, *Kilka uwag na temat powieści kobiecej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4–5–6.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Wstęp*, w: E. Orzeszkowa, *Cham*, „Biblioteka Polska”, Kraków 1998.
- T. Budrewicz, „*Cham*” i *problemy porozumienia*, „Rocznik Komisji Historyczno-literackiej” XXIX – XXX, 1992–1993, Kraków 1994.
- T. Bujnicki, *Pogranicza etniczne i kulturowe w „powieściach chłopskich” Elizy Orzeszkowej* („*Niziny*”, „*Dziurdziowie*”, „*Cham*”), w: *Twórczość Elizy Orzeszkowej*, red. K. Stępnik, Lublin 2001.
- S. Brzozowski, *Eliza Orzeszkowa*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, wstęp T. Burek, Kraków – Wrocław 1984 (prwdr. 1893).
- P. Chmielowski, *Powieści ludowe Elizy Orzeszkowej*, w: *Pisma krytycznoliterackie*, oprac. H. Markiewicz, t. 1, Warszawa 1961 (prwdr. 1891).
- M. Głowiński, „*Cham*”, czyli *pani Bovary nad brzegami Niemna*, w: „*Lalka*” i *inne: studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- K. Kłosiński, „*Mimesis*” w *chłopskich powieściach Orzeszkowej*, Katowice 1990.
- J. Krzyżanowski, *O „Chamie” Orzeszkowej*, w: tenże, *W kręgu wielkich realistów*, Kraków 1962 (prwdr. 1947).
- S. Pigoń, *Uwłaszczenie literackie chłopa*, I: „*Cham*” *Elizy Orzeszkowej*, w: tenże, *Drzewiej i wczoraj. Wśród zagadnień kultury i literatury*, Kraków 1966 (prwdr. 1938).

LXIV. FRAGMENTY DYSKURSU EMANCYPACYJNEGO

- Poglądy Klementyny Hoffmanowej, *Pamiętka po dobrej matce*.
- Narcyza Żmichowska i jej model emancypacji; związki z saint-simoniżmem i *zandyżmem* (od nazwiska George Sand); polemika Żmichowskiej z poglądami Hoffmanowej.
- Kwestia kobieca w pozytywizmie; emancypacja jako temat publicystyczny (artykuły Orzeszkowej, Świętochowskiego, Prusa); emancypacja w powieści; argumenty za i przeciw; emancypacyjne zdobycze i ograniczenia.
- Kobiety i świat wartości; obrazy kobiet w utworach pozytywistów: Marta i Seweryna Orzeszkowej, Madzia i Jadwiga (*Dzieci*) Prusa. Miłość i konwenans – nowele Świętochowskiego.
- Opresywny charakter relacji erotycznych. Miłość a moralność dziewiętnastowieczna. Powściągliwość pisarzy. „Wiktorianizm”.
- Orzeszkowa – wizerunek publiczny; Orzeszkowa – jej kobiecość i jej prywatność.

Utwory:

K. Hoffmanowa: *Pamiętka po dobrej matce*, w: *taż, Dzieła*, Warszawa 1875–1877, t. 8 (pozycja bardzo trudno dostępna); N. Żmichowska: *Poganka, Biała Róża, Czy to powieść?*, w: *Wybór powieści*, oprac. M. Olszaniecka, Warszawa 1953, t. 1–2; fragmenty korespondencji w: *Listy*, oprac. M. Romankówna, Wrocław 1957–1967, t. 1–3; *Listy*, t. 4, *Rozmowy z Julią*, z rękopisu wydała B. Winklowska, Warszawa 2009; *Listy*, t. 5, *Narcyssa i Wanda*, wydały B. Winklowska i H. Żytkowicz, Warszawa 2007; E. Orzeszkowa: *Pamiętnik Wacławy, Marta, Maria, Nad Niemnem, Dwa bieguny, Ad astra, Gloria victis*; artykuły publicystyczne poświęcone sprawom kobiet (cz. III zbioru *Publicystyka społeczna*, t. I, wybór i wstęp G. Borkowska, Kraków 2005); fragmenty korespondencji, w: *Listy zebrane*, red. E. Jankowski, t. 1–9, Wrocław 1954–1981; B. Prus: *Emancypantki, Dzieci*; J.I. Kraszewski: *Szalona*; Świętochowskiego nowełe (*Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965) oraz dramaty.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- G. Borkowska, *Solidarne i samotne*, „Res Publica Nowa” 1993, nr 10 (skrócona wersja w „Pełnym głosem” 1993, nr 1).
- G. Borkowska, *O etyzacji dyskursu publicznego. „List do kobiet niemieckich” Elizy Orzeszkowej*, w: *Etyka i literatura. Pisarze polscy lat 1863–1918 w poszukiwaniu wzorców życia i sztuki*, red. E. Ihnatowicz, E. Paczowska, Warszawa 2006.
- G. Borkowska, *Orzeszkowa a kwestia kobieca*, w: *Wstęp do E. Orzeszkowa, Publicystyka społeczna*, t. 1, Kraków 2005.
- T. Boy-Żeleński, *Żmichowska*, w: *Pisma*, red. H. Markiewicz, t. 3: *Ludzie żywi*, Warszawa 1956.
- S. Burkot, *Kobieta, emancypacja i „sprawy fatalne” w twórczości Kraszewskiego*, w: *Kraszewski – pisarz współczesny*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 1996.
- A. Górnicka-Boratyńska, *Stańmy się sobą. Cztery projekty emancypacji 1864–1939*, Izabelin 2001.
- M. Janion, *Szalona*, w: *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996.
- E. Jankowski, *Eliza Orzeszkowa*, wyd. 4, Warszawa 1980.
- K. Kłosińska, *Fantazmaty. Grabiński – Prus – Zapolska*, Katowice 2004.
- Kobieta i edukacja na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 1992.
- U. Phillips, *Narcyza Żmichowska. Feminizm i religia*, tłum. z ang. K. Bojarska, Warszawa 2008.

- E. Pieścikowski, *„Emancypantki” Bolesława Prusa*, Warszawa 1970.
- M. Romankówna, *Na nowych drogach. Studia o Elizie Orzeszkowej*, Kraków 1948.
- A. Szwarc, *Krytyka kobiecości czy próżniaczego stylu życia? Stare i nowe wzorce życia codziennego kobiet w publicystyce i literaturze pięknej epoki pozytywizmu*, w: *Kobieta i kultura życia codziennego. Wiek XIX i XX*, red. A. Zarnowska, A. Szwarc, t. 5, Warszawa 1997.
- D. Wierzchołowska, *Świat kobiety w „Emancypantkach” Bolesława Prusa*, Zielona Góra 2001.
- J. Zacharska, *Kobieta samodzielna, czyli „Szalona” Kraszewskiego*, w: *taż, O kobiecie w literaturze przetomu XIX i XX wieku*, Białystok 2000.
- B. Zwolińska, *O kwestiach kobiecych w korespondencji Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2007.

LXV. O ŻYDACH I KWESTII ŻYDOWSKIEJ

- Problem asymilacji; propagowanie wzorców asymilacyjnych; krytyka asymilacji.
- Obraz Żydów w literaturze pozytywistycznej Prusa, Orzeszkowej, Świętochowskiego, Szaniawskiego, Konopnickiej; stosunek do judaizmu; wzorce, obciążenia, stereotypy.
- Filosemityzm i antysemityzm; wyjątkowość *Meira Ezołowicza*.
- Żyd jako Inny. Historia i etyka.

Utworky:

- E. Orzeszkowa: *Eli Makower*, *Meir Ezołowicz*, opowiadania *Ogniwa* z tomu *Melancholicy*, t. 2; *Rotszyldówna*, w: E. Orzeszkowa, *Pisma zebrane*, red. J. Krzyżanowski, t. 52; *Drobiazgi*, t. 2; *Silny Samson* z tomu: *Z różnych sfer*, t. 2; rozprawa *O Żydach i kwestii żydowskiej*, 1882, przedruk w: E. Orzeszkowa, *Pisma. Wydanie zbiorowe zupełne*, red. A. Drogoszewski, Warszawa 1913, t. 9.
- B. Prus: *Lalka*, wybór kronik z: *Kroniki*, t. 1–20, red. Z. Szwejkowski, Warszawa 1956–1970; *Listy podróżnika Nordenskjolda do podróżnika Andersona*, w: *tenże, Wczoraj – dziś – jutro. Wybór felietonów*, oprac. Z. Szwejkowski, Warszawa 1973.
- A. Świętochowski: nowele: *Chawa Rubin*, *Sam w sobie*, z tomu *Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965.
- M. Konopnicka: nowele: *Jakton*, *Mendel Gdański*, w: *taż, Nowele*, wybór i oprac. A. Brodzka, Warszawa 1968, t. 1; Szaniawskiego (pseud. Junosza)

opowiadania *Froim, Łaciarz z: Obywatel z Tamki*, wybór i wstęp J. Rurawski, Warszawa 1960.

Konteksty historyczne i filozoficzne:

- E. Levinas, *Trudna wolność. Eseje o judaizmie*, tłum. A. Kuryś (przy współpracy J. Migasińskiego), wstęp: M. Jędraszewski, posłowie M. Czajkowski, Gdynia 1991.
- O. Kofler, *Żydowskie dwory. Wspomnienia z Galicji Wschodniej od początku XIX wieku do wybuchu I wojny światowej*, Warszawa 1999.
- St. Vincenz, *Tematy żydowskie*, Londyn 1977 lub Gdańsk 1993 (wstęp J. Hersch, posłowie A. Vincenz).

Opracowania:

- J. Błoński, *Żydzi u Prusa i Żeromskiego*, w: tenże, *Biedni Polacy patrzą na getto*, Kraków 1994.
- G. Borkowska, *Żydzi Orzeszkowej*, w: *Kwestia żydowska w XIX wieku. Spory o tożsamość Polaków*, red. G. Borkowska i M. Rudkowska, Warszawa 2004.
- B. Burdziej, *Super flumina Babylonis. Psalm 136 (137) w literaturze polskiej XIX-XX wieku*, Toruń 1999.
- A. Cała, *Asymilacja Żydów w Królestwie Polskim (1864–1897). Postawy, konflikty, stereotypy*, Warszawa 1989.
- A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich. Słownik*, Warszawa 2000.
- A. Friedrich, *Bolesław Prus wobec kwestii żydowskiej*, Gdańsk 2008.
- T. Gąsowski, *Żydzi – obywatele ziemscy i ich miejsce w wiejskim krajobrazie autonomicznej Galicji*, w: *Wieś a dwór na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. W. Caban, M. Markowski, Kielce 1999.
- H. Grynberg, *Terra incognita*, w: tenże, *Prawda nieartystyczna*, Katowice 1990.
- A. Hertz, *Żydzi w kulturze polskiej*, przedm. J. Górski, Warszawa 1988.
- M. Iwańska, *Prasa pozytywistów warszawskich wobec Żydów i kwestii żydowskiej*, Łódź 2006.
- Z. Kołodziejska, *Czym jest literatura polsko-żydowska w świetle dyskusji w „Izraelicie”*, w: *Żydowski Polak, polski Żyd. Problem tożsamości w literaturze polsko-żydowskiej*, red. A. Molisak, Z. Kołodziejska, Warszawa 2011.
- H. Markiewicz, *Asymilacja Żydów jako temat literatury polskiej*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.

- E. Paczoska, *Sklep Mincla i Wokulskiego, czyli Żydzi, Niemcy i my*, w: taż, „*Lalka*”, czyli rozpad świata, Białystok 1995.
- Wł. Panas, *Pismo i rana. Szkice o problematyce żydowskiej w literaturze polskiej*, Lublin 1996.
- Polski Słownik Judaistyczny*, red. Z. Borzymińska i R. Żebrowski, t. 1 i 2, Warszawa 2003.
- Żydzi w Polsce. Dzieje i kultura. Leksykon*, red. J. Tomaszewski, A. Żbikowski, Warszawa 2001.

LXVI. HENRYK SIENKIEWICZ. 150. ROCZNICZA URODZIN I 80. ROCZNICA ŚMIERCI

Temat konkursowy z lat poprzednich

- Gatunki i tematy twórczości Henryka Sienkiewicza.
- Poglądy estetyczno-literackie pisarza. Ich miejsce na tle epoki.
- Sienkiewicz – pisarz realistyczny czy fantasta?
- Sienkiewicz w oczach swoich współczesnych. Opinie Z. Kaczkowskiego, T. T. Jeża, S. Tarnowskiego, P. Chmielowskiego, E. Orzeszkowej (na podst.: „*Trylogia*” Henryka Sienkiewicza, oprac. T. Jodełka [Burzecki], zob. Bibliografia-opracowania); B. Prusa („*Ogniem i mieczem*”, w: tenże, *Pisma*, red. Z. Szwejkowski, t. 29, *Studia literackie, artystyczne i polemiki*, Warszawa 1950); S. Brzozowskiego (*Współczesna powieść polska*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, wstęp T. Burek, Kraków 1984); W. Nałkowskiego (*Sienkiewicziana*, w: tenże, *Pisma społeczne*, oprac. S. Żółkiewski, t. I, Warszawa 1951); A. Potockiego (*Szkice i wrażenia literackie*, Lwów 1903). Oceny, spory, polemiki.
- Sienkiewicz w oczach krytyków i pisarzy XX wieku: opinie S. Żeromskiego (*Przemówienie o Sienkiewiczu*, w: tenże, *Elegie i inne pisma literackie i społeczne*, przygot. W. Borowy, Warszawa 1928); J. Kotta (w: tenże, *Szkice. Postęp i głupstwo*, t. 1, Warszawa 1956); J. Kleinera („*Ogniem i mieczem*” H. Sienkiewicza oraz „*Potop*” H. Sienkiewicza, Lublin 1946); T. Parnickiego (*Szkice literackie*, Warszawa 1978); K. Wyki (*Sprawa Sienkiewicza*, zob. Bibliografia), K. W. Zawodzińskiego (zob. Bibliografia); A. Stawara (zob. Bibliografia); J. Iwaszkiewicza („*Trylogia*”, „*Życie Warszawy*” 1962, nr 305–307 z 23/26 XII; *Sienkiewicz*, „*Twórczość*” 1966, nr 11); W. Gombrowicza (*Dziennik 1953–1956*); Cz. Miłosza (*Prywatne obowiązki*), A. Bobkowskiego (*Opowiadanie i szkice*, oprac. P. Kądziała, Warszawa 1994); S. Treugutta (*Za i przeciw „Trylogii”*, „*Przegląd Kulturalny*” 1962, nr 51–52); W. Maciąga (*Sienkiewicz i dusza polska*, „*Twórczość*” 1963, nr 40); S. Lichańskiego (*O „Trylogii” i Sienkiewiczu*, „*Więź*” 1963, nr 5); W. Żukrowskiego (*Nieśmiertelny*, „*Nowe Książki*” 1968, nr 10); W. Terleckiego i innych. Oceny, spory, polemiki.

— Sienkiewiczowska wizja historii w literaturze: stereotyp czy oryginalność?

— Wpływ twórczości Henryka Sienkiewicza na świadomość narodową Polaków: pisarz postaw heroiczych czy autor infantylnych komiksów? Nauczyciel patriotyzmu czy ksenofobii?

— Sienkiewicz – pisarz dla dorosłych czy dla młodzieży?

— Sienkiewicz w sztuce: adaptacje filmowe i sztuki plastyczne. Kicze czy dzieła?

— Henryk Sienkiewicz a Jan Matejko.

— Sienkiewicz w oczach czytelników i historyków literatury. Źródła popularności i krytyki.

Utwory:

H. Sienkiewicz, *Dzieła*, wyd. zbiorowe red. J. Krzyżanowski, t. 1–60, Warszawa 1948–1955 (lub inne wyd.).

1. Wybór utworów literackich (powieści, opowiadania).

2. *Mieszalniny literacko-artystyczne*, t. 50, Warszawa 1950.

3. Publicystyka:

Wiersze i inne drobne utwory, tom 40, Warszawa 1951 [Mowa na odsłonięciu pomnika Adama Mickiewicza w Warszawie, 1898, s. 79–80; Mowa przy odsłonięciu pomnika J. Słowackiego w parku miłoślawickim, 1899, s. 81–83; Po śmierci Wyspiańskiego. List do prezydenta miasta Krakowa, 1907, s. 105; Przemówienie na własnym jubileuszu, Warszawa, 1900, s. 131–132; O genezie *Quo vadis*. List do Ange Galdemara, 1901, s. 137–138; W Sztokholmie na uroczystości rozdawnictwa Nagród im. Nobla, 1905, s. 140; O powstaniu i przekładach *Quo vadis*. List do J. Boyer d Agen, 1912, s. 141–142; Dlaczego mogłem czytać Szekspira?, 1916, s. 148–150; Podziękowanie za uczczenie siedemdziesiątej rocznicy urodzin, 1916, s. 156–157].

Szkice literackie I, tom 45, Warszawa 1951 [*O powieści historycznej*, s. 102–124; *O Tolstoju*, s. 159–164; *Słowacki-Helios*, s. 165–172].

Uzupełnienia I, t. 53, Warszawa 1952: „*Hołd pruski*”. *Obraz Jana Matejki*, s. 94–97; O gwałtach pruskich. [Września], s. 124–126; List otwarty do JCM cesarza Wilhelma II, s. 137–140; Przemówienie podczas procesji narodowej w Warszawie dnia 5 listopada 1905 (z balkonu w Alejach Ujazdowskich), s. 171–172; *Trzeci Maj*, s. 173–175; *Dom polski i jego znaczenie*, s. 176–179; *Do ludów ucywilizowanych*, s. 203–205; *W sprawie Komitetu Generalnego w Vevey* (Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce), s. 224–227; *Literatura polska*, s. 238–241.

Uzupełnienia II, tom 54, Warszawa 1952 [„*Krzyk Polski*”, s. 191–195].

- Ostatni apel Sienkiewicza* – nowy nieznan artykuł Sienkiewicza, podany do druku przez Jerzego R. Krzyżanowskiego na podstawie „American Red Cross Magazine”, jesień 1916 r., zamieszczony w „Zeszytach Historycznych”, Paryż, listopad 1996.
- Korespondencja*, tom 55–56, Warszawa 1951 [t. 55 – listy do Adama Krechowickiego; t. 56 – listy do Antoniego Osuchowskiego, Karola Potkańskiego, Antoniego Wodzińskiego].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, t. I, oprac. M. Bokszczanin, wstęp J. Krzyżanowski, Warszawa 1977, cz. 1 (Marian Albiński – Cyprian Godebski); cz. 2 (Mściśław Godlewski – Władysław Jabłonowski); [odczytać listy do: papieża Benedykta XV, Ignacego Chrzanowskiego, Jeremiaha Curtina, Pietro Gasparriego, Mściśława Godlewskiego, Konstantego Marii Górskiego, Juliana Horainaj].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, t. II, oprac. M. Bokszczanin, cz. 1–3, Listy do Jadwigi i Edwarda Janczewskich, Warszawa 1996 [przeczytać całość, stanowiącą rodzaj pamiętnika pisarza, prowadzonego od r. 1879 do r. 1916 (sam pamiętnik spłonął w Powstaniu Warszawskim), zawierającego wypowiedzi na tematy literackie, społeczne, polityczne, osobiste, jest to najcenniejsza część całej korespondencji pisarza].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, oprac. M. Bokszczanin, t. III-V, Warszawa 2007–2009 (wybór).
- Kalendarz życia i twórczości Henryka Sienkiewicza*, oprac. J. Krzyżanowski, w: H. Sienkiewicz, *Dzieła*, t. 57, Warszawa 1954.

Opracowania:

- I.M. Bocheński, *Religia w „Trylogii”*, Kraków 1993.
- M. Bokszczanin, *Julian Krzyżanowski – badacz i miłośnik twórczości Sienkiewicza*, „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 5.
- G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996 (seria *Mała Historia Literatury Polskiej*).
- T. Bujnicki, *Między naturalizmem a powieścią historyczną (z problemów świadomości pisarskiej Sienkiewicza)*, w: *Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu*, red. E. Jankowski, J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1984.
- T. Bujnicki, *Sienkiewicz i historia. Studia*, Warszawa 1981.
- T. Bujnicki, *Portret pisarski Henryka Sienkiewicza*, Kraków 1966.
- T. Bujnicki, *Pozytywista Sienkiewicz. Linie rozwojowe pisarstwa autora „Rodziny Połanieckich”*, Kraków 2007.
- T. Bujnicki, *Sienkiewicza „Powieści z dawnych lat”*. *Studia*, Kraków 1996.

- Z. Falkowski, *Przed wszystkim Sienkiewicz*, Warszawa 1959.
- M. Gloger, *Sienkiewicz nowoczesny*, Bydgoszcz 2010.
- O. Górka, „*Ogniem i mieczem*” a rzeczywistość historyczna, oprac. W. Majewski, wstęp J. Sikorski, Warszawa 1986.
- Henryk Sienkiewicz – twórczość i recepcja*, red. L. Ludorowski, Lublin 1991.
- Henryk Sienkiewicz – twórczość i recepcja światowa*. Materiały konferencji naukowej, listopad 1966, red. A. Piorunowa i K. Wyka, Kraków 1968.
- Henryk Sienkiewicz*, materiały zebrała i wstępem opatrzyła J. Kulczycka-Saloni, Warszawa 1966.
- Henryk Sienkiewicz w kulturze polskiej*, red. K. Stępnik, T. Bujnicki, Warszawa 2007.
- T. Jodełka [Burzecki], „*Trylogia*” Henryka Sienkiewicza, Warszawa 1962.
- A. Kersten, *Sienkiewicz – „Potop” – historia*, Warszawa 1974.
- M. Kosman, *Na tropach bohaterów „Trylogii”*, Warszawa 1986.
- J. Krzemińska, *Albumy do „Trylogii” Henryka Sienkiewicza*, w: *Dzieła czy kicze*, red. E. Grabska i T.S. Jaroszewski, Warszawa 1981.
- J. R. Krzyżanowski, *Na kalifornijskim szlaku Sienkiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 2.
- J. Krzyżanowski, *Twórczość Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1976.
- R. Koziołek, *Ciała Sienkiewicza. Studia o płci i przemocy*, Katowice 2009.
- R. Legutko, *Sienkiewicz i jego wrogowie*, „Nowe Państwo” 1996, nr 34 z 23 sierpnia.
- L. Ludorowski, *Sztuka opowiadania w „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1977.
- L. Ludorowski, *O wartościach uniwersalnych „Trylogii” H. Sienkiewicza*, w: *Między literaturą a historią. Z tradycji idei niepodległościowych w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. E. Łoch, Lublin 1986.
- Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy (Prusa, Sienkiewicza, Orzeszkowej)*, praca zbiorowa pod red. A.Z. Makowieckiego, Warszawa 1992.
- Po co Sienkiewicz? Sienkiewicz a tożsamość narodowa: Z kim i przeciw komu?* Warszawa – Kiejdany – Łuck – Zbaraż – Beresteczko, koncepcja i red. naukowa T. Bujnicki i J. Axer, Warszawa 2007.
- Sienkiewicz. Pamięć i współczesność*, red. L. Ludorowski, H. Ludorowska, Z. Mokranowska, Lublin 2003.
- Sienkiewicz żywy*, red. W. Günther, Londyn 1967.
- Sienkiewicz dzisiaj. Studia i szkice*, wybór i oprac. T. Jodełka [Burzecki], Warszawa 1968.

- A. Stawar, *Pisarstwo Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1960.
- A. Stoff, „*Zagłoba sum!*” *Studium postaci literackiej*, Toruń 2006.
- J. Szczublewski, *Żywoć Sienkiewicza*, Warszawa 1989.
- Z. Szwejkowski, „*Trylogia*” *Sienkiewicza. Szkice*, Poznań 1961.
- J. Sztachelska, *Beatrycze i inne. Mity kobiet w męskim świecie Sienkiewicza*, w: *Beatrycze i inne. Mity kobiet w literaturze i kulturze*, red. G. Borkowska i L. Wiśniewska, Gdańsk 2010.
- J. Sztachelska, *Czar i zakłęcie Sienkiewicza*, Białystok 2003.
- J. Sztachelska, *Zabijanie klasyków. Casus: Sienkiewicz*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- J. Tazbir, *Świat panów Pasków*, Łódź 1986.
- „*Trylogia*” *Henryka Sienkiewicza. Studia, szkice, polemiki*, oprac. T. Jodełka [Burzecki], Warszawa 1966.
- „*Trylogia*” *Sienkiewicza i inne szkice o twórczości pisarza*, Poznań 1973.
- T. Witczak, *Sienkiewicz – pisarz nieuważny*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntovi Szwejkowskiemu*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1966.
- K. Wyka, *Sprawa Sienkiewicza*, w: tenże, *Szkice literackie i artystyczne*, t. 1, Kraków 1956.
- S. Zabierowski, *Niektóre źródła popularności „Trylogii” Sienkiewicza*, Kraków 1970.
- K.W. Zawodziński, *Stulecie trójcy powieściopisarzy. Studia nad społecznym i artystycznym znaczeniem dzieła Orzeszkowej, Prusa, Sienkiewicza*, Łódź – Wrocław 1947.
- T. Żabski, *Poglądy estetyczno-literackie Henryka Sienkiewicza*, Wrocław 1979.

LXVII. MIASTA PEŁNE TAJEMNIC.

METROPOLIE REALISTÓW, NATURALISTÓW I MODERNISTÓW

- Dziewiętnastowieczne „procesy przeciwko miastu”: romantycy, pozytywści, naturaliści – specyfika relacji.
- Miasto jako wyzwanie poznawcze według Charlesa Baudelaire’a.
- Rola estetyki naturalizmu w eksplozji tematu miejskiego. Paryż Emila Zoli.
- Urbanizacja powieści – sposoby opisu; miejsca znaczące i opozycje przestrzeni.
- Miasto jako przestrzeń destrukcji.
- Człowiek w miejskiej dżungli. Ciało i miasto, somatyzacja przestrzeni miejskiej.

- Miasto: zakłócenia komunikacji.
- Mowa miasta. Miasto i problem języka artystycznego.

Utwory:

- B. Prus, *Lalka*; A. Sygietyński, *Wysadzony z siodła*; Ch. Baudelaire, *Malarz życia nowoczesnego*; W. Berent, *Ozimina*; S. Żeromski, *Dzieje grzechu*; W.S. Reymont, *Ziemia obiecana*.

Opracowania:

- M. Baranowska, „*Miasto – wszechświat*”. „*Ozimina*” Berenta, „*Teksty Drugie*” 1992, z. 3.
- W. Benjamin, *Paryż – stolica XIX wieku*, w: tenże, *Twórca jako wytwórca*, Poznań 1975.
- J. Detko, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.
- M. Głowiński, *Labirynt – przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1990.
- M. Głowiński, *Wstęp*, w: W. Berent, *Ozimina*, Wrocław 1974.
- J. Jedlicki, *Proces przeciwko miastu*, „*Teksty Drugie*” 1991, z. 5.
- I. Maciejewska, *Wielkie miasto w prozie okresu Młodej Polski a problemy naturalizmu*, w: *Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu*, seria III, red. E. Jankowski i J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1984.
- G. Marchwiński, *Doświadczenia polityki miejskiej rządu carskiego w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, „*Przegląd Humanistyczny*” 2013, nr 1.
- J. Kulczycka-Saloni, D. Knysz-Rudzka, E. Paczoska, *Naturalizm i naturaliści w Polsce. Poszukiwania, doświadczenia, kreacje*, Warszawa 1992.
- Miasto, kultura, literatura, wiek XIX*, red. J. Data, Gdańsk 1993 (tu studia W. Gutowskiego i E. Ihnatowicz).
- Mieszkaństwo i mieszkańckość w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 2000.
- E. Paczoska, *Lalka czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- M. Popiel, *Od topografii do przestrzeni mitycznej. Analiza przestrzeni w „Ziemi obiecanej” Reymonta*, „*Pamiętnik Literacki*” 1979, z. 4.
- M. Popiel, *Metamorfozy piekła. O retoryce antycywilizacyjnej w powieści młodopolskiej*, w: *Stulecie Młodej Polski. Studia*, red. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków 1995.
- E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003 (rozdz. I-II).

W. Toporow, *Miasto i mit*, wybór i tłum. B. Żyłko, Gdańsk 2000 (wstęp tłumacza i rozdz. I).

LXVIII. MŁODA POLSKA – PROBLEM JĘZYKA

- Nowe spojrzenie na język: język jako przestrzeń wyobcowania.
- Problem języka w filozofii modernizmu (Schopenhauer, Nietzsche).
- Problematyka komunikacji: *Pałuba* K. Irzykowskiego – wszystko jest stereotypem.
- *Henryk Flis* A. Muellera – ideały i rzeczywistość.
- Ucieczki od konwencji językowych – próby autentyczności (*Halucynacje*).

Utwory:

K. Irzykowski, *Pałuba*; *Niezrozumialcy*, w: tenże, *Czyn i słowo*; L. Liciński, *Halucynacje*; A. Mueller, *Henryk Flis*.

Opracowania:

- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- J. Beczek, *Re-sakralizacja rzeczywistości. O „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, w: *Dwudziestowieczność*, red. M. Dąbrowski i T. Wójcik, Warszawa 2004.
- W. Bolecki, *Metaliteratura wczesnego modernizmu. „Pałuba” Karola Irzykowskiego*, „Arkusz” 2003, nr 2–3.
- W. Bolecki, *Teksty i głosy. Z zagadnień poetyki modernizmu*, w: tenże, *Polowanie na postmodernistów (w Polsce)*, Kraków 1999.
- A. Budrecka, *Wstęp* do: K. Irzykowski, *Pałuba. Sny Marii Dunin*, Wrocław 1981, BN, s. 1, nr 240.
- A. Budrecka, *Stanisław Antoni Mueller i jego powieść „Henryk Flis”*, „Prace Polonistyczne” 1972, s. 28.
- A. Budrecka, *Zagadnienie autentyczności w „Pałubie”*, „Prace Polonistyczne” 1973, XXIX.
- T. Cieślukowska, *Polska geneza powieści warsztatowej*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 4: *Nauka o literaturze*, red. W. Doroszewski i in., Warszawa 1972.
- A. Czabanowska-Wróbel, *„Pałuba” – „monstrualna ruina” dziewiętnastowiecznej powieści rodzinnej*, „Prace Polonistyczne” 2006, seria LXI, t. II.
- K. Dąbrowska, *„Pałuba” – Gombrowicz – Sartre*, „Twórczość” 1962, nr 11.
- K. Dąbrowska, *Struktura artystyczna „Pałuby” Irzykowskiego*, „Zeszyty

- Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Nauki Humanistyczno-Społeczne, Filologia polska (z. 4), Toruń 1963, z. 9.
- P.J. Drozdowski, „Pałuba”, *kłopotliwe arcydzieło polskiego modernizmu*, „Poezja” 1986, z. 7/8.
- J. Franczak, „Sny Marii Dunin” Karola Irzykowskiego jako świadectwo nowoczesnego doświadczenia, „Teksty Drugie” 2006, nr 3.
- J. Franczak, *U źródeł nowoczesnej metafizyki. Rzecz o „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Tekstualia” 2006, nr 4(7).
- J. Franczak, *Poszukiwanie realności. Światopogląd prozy modernistycznej*, Kraków 2007, zwł. rozdz. *Inkongruencja*.
- J. Furmaniak, *Infamis. Bohater prozy Ludwika Stanisława Licińskiego w kontekście problematyki Obcego/Innego*, w: *Literackie portrety Innego. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 2, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- M. Głowiński, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997 (rozdz. I. 3: Młodopolski ekspresywizm).
- J. Jakóbczyk, *Nieznana książka krytyczna Irzykowskiego o Żeromskim*, w: *tenże, Późne trofy Młodej Polski (1914–1939)*, Katowice 2009.
- J. Jakóbczyk, *Szachy literackie? Rzecz o twórczości Karola Irzykowskiego*, Katowice 2005.
- M. Jauksz, *Prawdziwe kłamstwa. Literackie dzieła bohaterów Irzykowskiego i ich związki z „Pałubą”*, „Podteksty” 2008, nr 2.
- L. Kołakowski, *Bergson*, Kraków 2008.
- G. Kowal, *Friedrich Nietzsche w publicystyce i literaturze polskiej lat 1919–1939*, Warszawa 2005.
- W. Łojek, *Czas w powieści Karola Irzykowskiego „Pałuba”* („Sprawozdania z czynności i posiedzeń Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1968, XXII, 8).
- W. Mackiewicz, *Nietzsche, prawda, fałsz i szczerłość w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Edukacja – Filozofia” 1988.
- A.Z. Makowiecki, *Młodopolski portret artysty*, Warszawa 1971.
- H. Markiewicz, *Czytanie Irzykowskiego*, Kraków 2011.
- M.P. Markowski, *Nietzsche. Filozofia interpretacji*, Kraków 2001.
- Młodopolski świat wyobraźni. Studia i eseje*, red. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków 1977.
- Modernistyczne źródła dwudziestowieczności*, red. M. Dąbrowski, A.Z. Makowiecki, Warszawa 2003.

- Friedrich Nietzsche i pisarze polscy*, red. W. Kunicki; przy współpr. K. Polechońskiego, Poznań 2002.
- Nietzsche: prowokator czy moralista?*, red. S. Gromadzki, Toruń 2011.
- Nietzsche: system czy dywagacje?*, red. B. Banasiak i P. Pieniążek, Toruń 2010.
- R. Nycz, *Język modernizmu. Doświadczenie wyobcowania i jego konsekwencje*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- R. Nycz, *Literatura jako trop rzeczywistości*, Kraków 2001.
- R. Nycz, „Wrażanie niewyraźnego” w literaturze nowoczesnej (wybrane zagadnienia), w: *Literatura wobec niewyraźnego*, red. W. Bolecki i E. Kuźma, Warszawa 1998.
- K. Obremski, „Pałuba”, *groteska i pytania wokół koncepcji Santayany*, „Przegląd Humanistyczny” 1982, z. 11.
- E. Paczoska, *Karol Irzykowski i pytania pozytywistów*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- J. Paszek, „Próchno” – „Popioły” – „Pałuba”: *paralela stylistyczna*, w: tenże, *Styl powieści Wacława Berenta*, Katowice 1976.
- B. Pawłowska-Jądrzyk, *Bezkształty sensu. Karola Irzykowskiego krytyka aforystyczności*, w: tenże, *Sens i chaos w grotesce literackiej. Od „Pałuby” do „Kosmosu”*, Kraków 2002.
- B. Pawłowska, *Parodia i groteska w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 1995, nr 5.
- M. Popiel, *Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- P. Próchniak, *Sen nożownika. O twórczości Ludwika Stanisława Licińskiego*, Lublin 2001.
- M. Puchalska, *Posłowie*, w: A. Mueller, *Henryk Flis*, Kraków 1976 (lub w: tenże, *Wokół Młodej Polski. Szkice i sylwetki*, Warszawa 2008).
- H. Ratuszna, *Gra, maska i konwencja w „Snach Marii Dunin” Karola Irzykowskiego*, w: *Gra z czytelnikiem. Między konwencją a strategią*, red. M. Jankitowicz, R. Moczkoan, Toruń 2001.
- R. Rożdżeński, *Nietzsche a odwieczne pytania*, Kraków 2008.
- K. Sadkowska, *Irzykowskiego rozumienie formy*, w: tenże, *Irzykowski i inni. Twórczość Fryderyka Hebbela w Polsce 1890–1939*, Kraków 2007.
- K. Siatkowska-Callebat, *Irzykowski – pierwszym polskim postmodernistą?*, „Przegląd Humanistyczny” 1997, nr 4.
- K. Siatkowska-Callebat, *Trup – marionetka – pałuba (O kategorii postaci w powieści Irzykowskiego)*, „Przegląd Humanistyczny” 2001, nr 3.

- K. Stępnik, *Ogólne czynniki paradygmatu estetycznego „Pałuby” i jego organizacja estetyczna*, „*Studia Estetyczne*” 1973, t. X.
- J. Stryczyk, „*Pałuba*” czyli sposób nieistnienia miłości, „*Twórczość*” 2001, nr 6.
- L. Szaruga, *Język Młodej Polski*, w: tenże, *Milczenie i krzyk. Pięć esejów z powodu Młodej Polski*, Lublin 1997.
- E. Szary-Matywiecka, *Książka – powieść – autotematyzm (Od „Pałuby” do „Jedynego wyjścia”)*, Wrocław 1979.
- M. Szmyd, *Projekt krytyczny „Pałuby” Karola Irzykowskiego w kontekście historii filozofii*, „*Annales Academiae Pedagogicae Cracoviensis*” 2003, t. 11: *Studia Historicolitteraria I*.
- T. Walas, *Monstrualna ruina*, „*Nowe Książki*” 1977, nr 20.
- A. Werner, *Człowiek, literatura i konwencja. Refleksja teoretyczno-literacka w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, w: *Z problemów literatury polskiej XX wieku*, red. J. Kwiatkowski i Z. Zabicki, Warszawa 1965, t. 1 (*Młoda Polska*).
- M. Żelazny, *Nietzsche – „ten wielki wzgardziciel”*, Toruń 2007.

LXIX. PŁEĆ I PROBLEMY TOŻSAMOŚCI

- Młodopolski mizoginizm: źródła i inspiracje (A. Schopenhauer, O. Weininger).
- Erotyzm: sfera rewelacji na temat egzystencji i sfera zagrożeń; bestiarium młodopolskiej erotyki.
- Obraz kobiety w utworach pisarzy i pisarek; kobieca wersja młodopolskiego indywidualizmu.
- Mit Androgyne jako odpowiedź epoki na problemy płci.

Utwory:

- O. Weininger, *Płeć i charakter* (Warszawa 1996); wiersze S. Korab-Brzozowskiego, K. Przerwy-Tetmajera (seria II i III), J. Kasprowicza (*Hymny* seria I); S. Przybyszewski, *Requiem aeternam*, *Androgyne*; M. Komornicka, *Baśnie. Psalmodie*; Z. Nałkowska, *Narcyza*, opowiadania z tomu *Koteczka albo białe tulipany*.

Opracowania:

- E. Boniecki, *Modernistyczny dramat ciała. Maria Komornicka*, Warszawa 1998.
- Beatrycze i inne: mity kobiet w literaturze i kulturze*, red. G. Borkowska, L. Wiśniewska, Gdańsk 2010.
- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996 (rozdz. VII i VIII).

- A. Chałupnik, *Sztandar ze spódnicy: Zapolska i Nałkowska o kobiecym doświadczeniu ciała*, Warszawa 2004.
- B. Chołuj, *Gdyby nie miłość. Rzecz o utopii Stanisława Przybyszewskiego*, w: *Ciało, płęć, literatura*, red. M. Hornung, M. Jędrzejczak, T. Korsak, Warszawa 2001.
- P. Dybel, *Urwane ścieżki. Przybyszewski, Freud, Lacan*, Kraków 2000 (rozdział dotyczący *Requiem aeternam*).
- A. Górnicka-Boratyńska, „Śliczna moja siostra natura”. *Projekt „nowej kobiety” w modernistycznej twórczości Zofii Nałkowskiej*, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Paczoska i J. Sztachelska, Białystok 1998.
- A. Górnicka-Boratyńska, „Śliczna moja siostra natura”. *Projekt „Nowej Kobiety” w modernistycznej twórczości Zofii Nałkowskiej*, w: *taż, Stańmy się sobą. Cztery projekty emancypacji (1863–1939)*, Izabelin 2001.
- W. Gutowski, *Mit. Eros. Sacrum. Sytuacje młodopolskie*, Bydgoszcz 1999.
- W. Gutowski, *Nagie dusze i maski. O młodopolskich mitach miłości*, Kraków 1992.
- G. Igliński, *Zatrute łono Konieczności. Genezyjska i eschatologiczna wyobraźnia „Dies irae” Jana Kasprowicza*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- J. Jakóbczyk, *Kazimierz Przerwa-Tetmajer: zblżenia*, Katowice 2001.
- M. Janion, *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996 (studia o M. Komornickiej: „Gdzie jest Lemańska?!”; *Maria Komornicka, in memoriam*).
- M. Kochanowski, „*W wir tej nocy diabli biorą*” – *wiry w poezji modernistycznej. Wstępne rozpoznania*, w: *Noc. Symbol – temat – metafora*, t. 2: *Noce polskiej, noce niemieckie*, red. J. Ławski, K. Korotkich, M. Bajko, Białystok 2012.
- M. Komornicka, *Listy*, zebra. i oprac. Edward Boniecki, Warszawa 2011.
- K. Kralkowska-Gątkowska, „*Requiem aeternam*” S. *Przybyszewskiego jako kontrpalingeneza*, w: *Między krytyką a prozą artystyczną pozytywizmu i modernizmu*, red. H. Bursztyńska, Katowice 1988.
- E. Kraskowska, *Niebezpieczne związki. O prozie Zofii Nałkowskiej*, „*Teksty Drugie*” 1995, nr 3–4.
- A.Z. Makowiecki, *Legenda literacka – przykład Stanisława Przybyszewskiego*, w: *tenże, Wokół modernizmu. Szkice*, Warszawa 1985.
- A.Z. Makowiecki, *Młodopolski portret artysty*, Warszawa 1971 (wybrane fragmenty).

- A.Z. Makowiecki, *Ten wyuzdany fin de siècle*, „Literatura” 1983, nr 10.
- G. Matuszek, *Naturalistyczne dramaty*, Kraków 2008 (wybrane fragmenty dotyczące pisarstwa Przybyszewskiego).
- G. Matuszek, *Stanisław Przybyszewski – pisarz nowoczesny. Eseje i proza. Próba monografii*, Kraków 2008.
- G. Matuszek, *Taniec jako bachiczny znak życia w literaturze modernistycznej*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- Modernizm i feminizm: postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej*, red. nauk. E. Łoch, Lublin 2001.
- Modernistyczny wizerunek człowieka: studia historycznoliterackie*, red. J. Szcześniak, D. Trzeźniowski, Lublin 2001.
- M.J. Olszewska, *Przedmiot transakcji: córka. Od Fredry do Perzyńskiego*, w: *Mieszczanstwo i mieszczaństwo w literaturze polskiej drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Ichnatowicz, Warszawa 2000.
- M. Popiel, *LAOKOON, czyli o granicach wzniosłości w prozie Stanisława Przybyszewskiego*, „Teksty Drugie” 1996, nr 2/3.
- M. Popiel, *Wzniosłość – retoryka cierpienia: (o prozie Stanisława Przybyszewskiego)*, „Ruch Literacki” 1996, z. 1.
- D.M. Osiński, *Dandyski tekst o ciele. Przyczynek do teorii cielesności dandyski*, w: *Lektury płci. Polskie (kon)teksty*, red. naukowa: M. Dąbrowski, Warszawa 2008.
- D.M. Osiński, *Dandysa dziewiętnastowieczny tekst o ciele. Przyczynek do teorii cielesności dandysa*, „Tekstualia. Palimpsesty Literackie. Artystyczne. Naukowe” 2007, nr 1(8).
- E. Paczoska, *Dojrzwianie jako kategoria poetyki (o młodopolskich cyklach nowelistycznych)*, w: *Cykl literacki w Polsce*, red. K. Jakowska, B. Olech i K. Sokołowska, Białystok 2001.
- E. Paczoska, *Idea czystości i piekło mężczyzn w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, w: *Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarz, Warszawa 2006.
- E. Paczoska, *Kobieca twarz rewolucji. Rok 1905 w twórczości polskich pisarek*, w: *taż, Prawdziwy koniec XIX wieku. Śladami nowoczesności*, Warszawa 2010.
- E. Paczoska, *Maria Komornicka – odmiany i właściwości lektury*, „Nowa Res Publica” 1999, nr 3.

- E. Paczoska, *Odkrywanie ciała-zakrywanie ciała w literaturze Młodej Polski*, w: *Krytyka feministyczna. Siostra teorii i historii literatury*, red. G. Borkowska i L. Sikorska, Warszawa 2001.
- E. Paczoska, *W cieniu dojrzewających dziewcząt*, w: taż, *Dojrzewanie, dojrzalność, niedojrzalność. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Młodopolskie harmonie i dysonanse*, Warszawa 1969.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Wolność i transcendencja. Studia i eseje o Młodej Polsce*, Kraków 2001 (rozdz. *Młodopolska femina*).
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Schopenhauer i chuć*, w: taż, *Somnambulicy, dekadenci, herosi: studia o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Wstęp*, w: M. Komornicka, *Wybór wierszy*, Kraków 1996.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Salome i Androgyne*, w: taż, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski. Teoria i praktyka*, Kraków 1994.
- Poetki przełomu XIX i XX wieku: antologia*, oprac. zespół pod red. J. Zacharskiej; wybór wierszy i oprac. A. Janicka i inni, Białystok 2000.
- Poezja Kazimierza Tetmajera. Interpretacje*, red. A. Czabanowska-Wróbel, P. Próchniak, M. Stala, Kraków 2003.
- P. Próchniak, *Modernizm. Ciemny nurt. Studia z dziejów poezji*, Kraków 2011.
- H. Ratuszna, *Taniec. Korowody taneczne w literaturze i sztuce Młodej Polski. Rekonesans badawczy. Filozofia tańca*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- H. Ratuszna, *Wieczność w człowieku: o młodopolskiej świadomości śmierci w twórczości Stanisława Przybyszewskiego*, Toruń 2005 (wybrane fragmenty).
- D. Sajewska, *Choroba jako metafora epoki*, w: taż, „Chore sztuki”. *Choroba/tożsamość/dramat. Przemiany podmiotowości oraz formy dramatycznej w utworach scenicznych przełomu XIX i XX wieku*, Kraków 2005.
- M. Stala, *Pejzaż człowieka. Młodopolskie myśli i wyobrażenia o duszy, duchu i ciele*, Kraków 1994.
- D. Trzeźniowski, *Doświadczenie kobiecości w tekstach młodopolskich poetek*, „Etnolingwistyka” 2006, nr 18.
- A. Tytkowska, *O modernistycznej demonizacji miłości i kobiecości*, w: *Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2006.

Z. Wróbel, *Metafizyczne rozkosze dekadentów*, w: tenże, *Erotyzm w literaturze nowożytnej*, Łódź 1987.

LXX. POWIEŚĆ MŁODOPOLSKA: PROBLEM FORMY

— Przemiany w prozie europejskiej i polskiej na przełomie XIX i XX w.: kryzys reprezentacji, konsekwencje naturalizmu, metamorfozy czasu i przestrzeni w powieści.

— Przemiany rzeczywistości a forma powieści.

— Powieść młodopolska wobec odziedziczonych wzorców: zmiana formuły realizmu.

— Formy pośrednie: między dramatem a powieścią.

— Inspiracje filozoficzne: bergsonizm.

— Powieść i psychologia na początku XX w. (początki freudyizmu).

— Tropy nowoczesności: ekspresjonizm, groteska, „powieść-worek”, powieść jako „model do składania”.

— Powieść młodopolska i przemiany powieści europejskiej: ku „modern fiction” Wirginii Woolf.

Utwory:

K. Irzykowski, *Pałuba*; W. Berent, *Próchno, Ozimina*; S. Przybyszewski, *Dzieci szatana*; S. I. Witkiewicz, *622 upadki Bunga*.

Opracowania:

M. Bokiniec, *Model „artysty życia” – geneza i aktualność*, w: *Przyszłość Witkacego*, red. T. Pękala, Kraków 2010.

W. Bolecki, *Od potworów do znaków pustych. Z dziejów groteski: Młoda Polska i Dwudziestolecie międzywojenne*, w: tenże, *Pre-teksty i teksty. Z zagadnień związków międzytekstowych w literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa 1991.

S. Brzozowski, *Współczesna powieść i krytyka literacka*, Warszawa 1971 (tu: *Słowo wstępne i Kilka słów z teorii powieści*).

T. Cieślukowska, *Polska geneza powieści warsztatowej*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 4: *Nauka o literaturze*, Warszawa 1972.

P. Dybel, *Urwane ścieżki. Przybyszewski, Freud, Lacan*, Kraków 2000.

J. Franczak, „*Sny Marii Dunin*” Karola Irzykowskiego jako świadectwo nowoczesnego doświadczenia, „*Teksty Drugie*” 2006, nr 3.

J. Franczak, *U źródeł nowoczesnej metafizyki. Rzecz o „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „*Tekstualia*” 2006, nr 4(7).

- J. Franczak, *Poszukiwanie realności. Światopogląd prozy modernistycznej*, Kraków 2007, zwł. rozdz. *Inkongruencja*.
- M. Głowiński, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997 (rozdz. I. 3: *Młodopolski ekspresywizm*).
- M. Głowiński, *Powieść młodopolska*, Wrocław 1969.
- M. Głowiński, *Labirynt – przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1994.
- R. Jęczeń, *Przemiany estetyczne w powieści XX wieku na podstawie twórczości Witkacego*, w: *Przyszłość Witkacego*, red. T. Pękala, Kraków 2010.
- D. Kielak, *Figury kryzysu. Rzeźba w młodopolskiej powieści o artyście*, Warszawa 2007 (wybrane fragmenty dotyczące sposobu przekształceń formy powieściowej).
- M. Kochanowski, *Powieści Witkacego wobec schematów powieści popularnej*, Białystok 2007.
- B. Leśmian, *Rozmyślenia o powieści polskiej*, w: tenże, *Szkice literackie*, oprac. J. Trznadel, Warszawa 1959.
- G. Matuszek, *Stanisław Przybyszewski – pisarz nowoczesny. Eseje i proza – próba monografii*, Kraków 2008 (rozdz. III: *Rozwinięcie: powieści*).
- Modernizm: spotkania. Antologia* (red. E. Paczoska i L. Magnone), Warszawa 2008 (tu: B. Leśmian, *Przemiany rzeczywistości*, V. Woolf, *Powieść współczesna*).
- R. Nycz, *Tezy o mimetyczności*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- R. Nycz, *Kilka uwag o literackiej formacji modernistycznej*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- E. Paczoska, *Hipertekst przed hipertekstem w prozie polskiej początków XX wieku*, w: *Narracje po końcu (wielkich narracji). Kolekcje, obiekty, symulakra...*, red. H. Gosk, A. Zieniewicz, Warszawa 2007.
- J. Paszek, *Profuzja profesyj w „Oziminie”, „Teksty Drugie”* 2005.
- M. Popiel, *Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- J. Sosnowski, *Pierwszy upadek Bunga*, „Kresy” 1994, nr 19.
- K. Wyka, *„Pałuba” a „Próchno”, Wstęp do „Pałuby”*, w: tenże, *Młoda Polska*, t. II, Kraków 1987 (i wyd. następne).

LXXI. BAŚŃ W LITERATURZE MŁODEJ POLSKI

- Miejsce baśni wśród innych fascynacji epoki.
- Baśń jako lustro młodopolskiej wrażliwości: możliwości odzwierciedlenia psychiki.

- Bohaterowie baśniowi i światy baśniowe w literaturze i sztuce.
- Młodopolskie transformacje znanych baśni.
- Leśmian i jego „bajkosfera”.

Utwory:

B. Leśmian, *Opowieści o Sindbadzie Żeglarzu, Klechdy sezamowe, Sad rozstajny*; B. Ostrowska, *Córka wodnicy*; J. Lemański, *Ofiara królowy*; M. Komornicka, *Bajka o ojcu i córce, Andronice*.

Opracowania:

- S. Borzym, *Bergson a przemiany światopoglądowe w Polsce*, Wrocław 1984.
- A. Czabanowska-Wróbel, *Baśń w literaturze Młodej Polski*, Kraków 1996.
- Dzieciństwo i sacrum. Studia i szkice literackie*, red. J. Papuzińska i G. Leszczyński, t. I, Warszawa 1998.
- E. Ihnatowicz, *Dzieciństwo niemityczne*, w: *Mit dzieciństwa w sztuce młodopolskiej*, red. J. Papuzińska, Warszawa 1992.
- E. Ihnatowicz, *Mała wodnica (Bronisława Ostrowska, „Córka wodnicy”)*, w: *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995.
- G. Leszczyński, *Magiczna biblioteka. Zbójcekie księgi młodego wieku*, Warszawa 2007.
- G. Leszczyński, *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990.
- G. Leszczyński, *Książki pierwsze. Książki ostatnie? Literatura dla dzieci i młodzieży wobec wyzwań nowoczesności*, Warszawa 2012.
- G. Leszczyński, *Kulturowy obraz dziecka i dzieciństwa w literaturze drugiej połowy XIX i w XX wieku. Wybrane problemy*, Warszawa 2006.
- M. Puchalska, *Bajarz polski i niepolski*, w: J. Lemański, *Ofiara królowy*, Kraków 1985.
- J. Sosnowski, *Młoda Polska dzieckiem podszyta*, w: tenże, *Śmierć czarownicy*, Warszawa 1993.
- Sto lat baśni polskiej*, praca zb., red. G. Leszczyński, Warszawa 1995 (tu szkice E. Ihnatowicz o *Córce wodnicy* i J. Sosnowskiego o *Sindbadzie Żeglarzu Leśmiana*).
- Twórczość Bolesława Leśmiana. Studia i szkice*, red. T. Cieślak i B. Stelmaszczyk, Kraków 2000.
- V. Wróblewska, *Przemiany gatunkowe polskiej baśni literackiej XIX i XX wieku*, Toruń 2003.

LXXII. FANTASTYKA MŁODOPOLSKA

— Fantastyka młodopolska jako świadectwo nowych zainteresowań człowiekiem.

— Opowieści o triumfie i kryzysie poznania naukowego.

— „Niesamowite” a fascynacja nieświadomością i tajemnicami jaźni.

— Konstrukcje oniryczne i sobowtórów.

— Sposoby budowania nastroju grozy i niezwykłości, opisy odmiennych stanów świadomości, fantastyka a przemiany powieści młodopolskiej.

— Konstrukcje utopijne: utopia jako język epoki.

— W stronę powieści „fantasy”.

Utworthy:

S. Grabiński, opowiadania (np. ze zbiorów: *Utworthy wybrane*, t. 1., Nowele, Kraków 1980 lub *Demon ruchu*, Warszawa 1999); A. Lange, *Miranda*; W. Reymont, *Wampir*, nowele fantastyczne (*Burza, W palarni opium, Krzyk, Senne dzieje*); J. Żuławski, *Na Srebrnym Globie*.

Opracowania:

A. Adamczyk, „Wampir” Reymonta: zmierzch cywilizacji Zachodu?, „Acta Humana” 2010, nr 1.

R. Caillois, *Od baśni do science-fiction*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, wstęp i tłum. J. Błoński, Warszawa 1967.

Fantastyka XIX i XX wieku: granice i pogranicza, red. J. Szcześniak, Lublin 2007.

Fantastyka XIX-XXI wieku, cz. 2: Kanon i obrzeża, red. nauk. J. Szcześniak, Lublin 2013.

A. Hutnikiewicz, *Twórczość literacka Stefana Grabińskiego*, Toruń 1959.

E. Ichnatowicz, J. Tomkowski, *Witraz z wampirem*, „Twórczość” 1987, nr 10.

D. Knysz-Rudzka, *W stronę niepoznawalnego. Nowele Reymonta w kontekście opowiadań fantastycznych Guy de Maupassanta*, w: *Inny Reymont*, red. W. Książek-Bryłowa, Lublin 2002.

K. Kłosińska, *Stefana Grabińskiego Kochanka Szamoty, czyli o tym, jak mężczyzna rodzi kobietę*, w: tenże, *Fantazmaty. Grabiński – Prus – Żapolska*, Katowice 2004.

B. Koc, *Motywy satanistyczne w „Wampirze” Władysława Reymonta*, „Literatura Ludowa” 2009, R. 53, nr 4/5.

Ł. Książek, *Nihilizm gnostycki w kulturze przełomu XIX i XX wieku. Rekonesans*, Warszawa 2010 (wybrane fragmenty poświęcone Żuławskiemu).

- E. Piasecka, *„Dolina mroku”. Groza i niesamowitość w prozie polskiej lat 1890–1918*, Opole 2006.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy. O młodopolskiej konwencji onirycznej*, w: taż, *Somnambulicy, dekadenci, herosi*, Kraków 1985.
- M. Strzelec, *Od metafizyki do obłędu, czyli jak rodzi się lęk – próba zestawienia twórczości Stefana Grabińskiego i Stephena Kinga*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Literatura i Kultura Popularna” 2008, nr 14.
- J. Szcześniak, *Pozytywistyczne inne światy. Utopia i antyutopia w refleksji pisarzy postyczeniowych*, Lublin 2008 (rozdz. IV *Nauka i utopia*).
- A. Teleman, *Niesamowite opowieści niesamowitego pisarza*, „Dyskurs” 2010, z. 5.
- D. Trześniowski, *„Wampir” Reymonta: upiorne sny zmęczonej Europy*, w: *Inny Reymont*, red. W. Książek-Bryłowa, Lublin 2002.
- D. Trześniowski, *Młodopolskie źródła „fantasy”. „Trylogia księżycowa” Jerzego Żuławskiego*, w: *Fantastyka XIX i XX wieku. Granice i pogranicza*, red. J. Szcześniak, Lublin 2007.
- B. Utkowska, *Poza powieścią. Małe formy epickie Reymonta*, Kraków 2004 (rozdz. VI: *W kręgu zjawisk niezwykłych*).
- P. Wojciechowski, *Logos, byt, harmonia. Antoniego Langego czytanie kultury*, Lublin 2010, rozdz. IV.
- Ł. Żurek, *Żuławski na Księżycu*, „Nowa Fantastyka” 2007, nr 9.

LXXIII. STANISŁAW BRZOWSKI: KRYTYK I PISARZ WOBEC HISTORII I WSPÓŁCZESNOŚCI

- Polemista i krytyk: wobec romantyzmu i Młodej Polski.
- Choroby polskiej współczesności w artykułach i powieściach Brzozowskiego.
- Zadania krytyki i sztuki: filozofia „czynu” i projekty przebudowy świadomości.
- Bohater Brzozowskiego: bunt i potrzeba wiary.
- Brzozowski – eseista.

Utwory:

- S. Brzozowski, *Legenda Młodej Polski; Współczesna powieść i krytyka; powieści: Dębina, cz. I: Sam wśród ludzi oraz Płomienie; Pamiętnik*.

Opracowania:

- B. Baczek, *Brzozowski – filozofia czynu i pracy*, w: *Problemy literatury polskiej lat 1890–1939*, red. H. Kirchner i Z. Żabicki, seria I, Wrocław 1972.

- A. Chmielecki, *Teoria wiedzy Stanisława Brzozowskiego*, Warszawa 1985.
- M. Głowiński, *Wielka parataksa. O budowie dyskursu w „Legendzie Młodej Polski” S. Brzozowskiego*, w: tenże, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997.
- E. Kačka, *Stanisław Brzozowski wobec Cypriana Norwida*, Warszawa 2012.
- Konstelacje Stanisława Brzozowskiego*, red. nauk. U. Kowalczyk, A. Mencwel, E. Paczoska, P. Rodak, Warszawa 2012.
- U. Kowalczyk, *Konieczność przypadku. Rodzina w refleksji Stanisława Brzozowskiego*, „Prace Polonistyczne” LXI, 2006, tom 2, Łódź 2006.
- U. Kowalczyk, *Powinność i przygoda: pisarze polscy drugiej połowy XIX wieku wobec kultury renesansu*, Warszawa 2011, rozdz. *Aneks II (Renesansowy rezonans w krytyce Stanisława Brzozowskiego)*.
- U. Kowalczyk, *Spadkobierca utopii. O „Pamiętniku” Stanisława Brzozowskiego*, „Obóz” 2007, nr 47: *Homo utopicus, terra utopica. O utopii i jej lekturach*, t. 2.
- J.Z. Maciejewski, *W kłębowisku przeciwności. Obraz idei w prozie narracyjnej Stanisława Brzozowskiego*, Warszawa 1974.
- H. Markiewicz, *Wstęp*, w: S. Brzozowski, *Eseje i studia o literaturze*, oprac., H. Markiewicz, t. I, Wrocław 1990, BN, s. I, nr 258.
- A. Mencwel, *Stanisław Brzozowski, Kształtowanie myśli krytycznej*, Warszawa 1976.
- Cz. Miłosz, *Człowiek wśród skorpionów*, Warszawa 1982.
- K. Nadana-Sokołowska, *Problem religii w polskich dziennikach intymnych: Stanisław Brzozowski, Karol Ludwik Koniński, Henryk Elzenberg*, Warszawa 2012.
- R. Nycz, *Wywoływanie świata. Zadania krytyki i sztuki w piśmarstwie filozoficznym Stanisława Brzozowskiego* w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- E. Paczoska, *Jak zostałem pisarzem? Aspekty etyczne polskich autobiografii literackich XIX i XX w.*, „Przegląd Literacko-Filozoficzny” 2009, z. 2(23).
- E. Paczoska, *Moderniści i stłumienia kultura polskiej. Przykład Stanisława Brzozowskiego*, w: *(Nie)obecność. Pominięcia i przemilczenia w narracjach XX wieku*, red. H. Gosk i B. Karwacka, Warszawa 2008.
- P. Pieniążek, *Brzozowski. Wokół kultury: inspiracje nietzscheańskie*, Warszawa 2004.
- M. Prussak, *Krytyka teatralna Stanisława Brzozowskiego*, Wrocław 1987.
- C. Rowiński, *Stanisława Brzozowskiego „Legenda Młodej Polski” na tle epoki*, Wrocław 1975.

- S. Brzozowski – *(ko)repetycje*, red. D. Kozicka, J. Orska i K. Uniłowski, Katowice 2013, t. 1.
- S. Brzozowski – *(ko)repetycje*, red. T. Mizerkiewicz, A. Skrendo i K. Uniłowski, t. 2, Katowice 2013.
- A. Walicki, *Stanisław Brzozowski – drogi myśli*, Warszawa 1977.
- M. Wyka, *Czytanie Brzozowskiego*, Kraków 2012.
- M. Wyka, *Brzozowski i jego powieści*, Kraków 1981.
- M. Wyka, *Światopoglądy młodopolskie*, Kraków 1996.
- A. Żywiołek, *Mesjański „logos” Europy: Mariana Zdziechowskiego i Stanisława Brzozowskiego dyskursy o kulturze Zachodu*, Częstochowa 2012.

LXXIV. GABRIELA ZAPOLSKA – PISARKA, ARTYSTKA, KOBIETA W POSZUKIWANIU SWOJEGO MIEJSCA

- Biografia Zapolskiej i jej twórczość: związki i paralele, „skandale” w życiu i literaturze.
- Czy rzeczywiście „Zola w spódnicy”? Między naturalizmem a melodramatem.
- Kobiety i mężczyźni w twórczości Zapolskiej: walka płci, „mężczyzna – Ahaswer”, obraz małżeństwa, matki i córki.
- Język kobiet w prozie i dramatach Zapolskiej: między milczeniem a krzykiem.
- Miasto i miejsce w prozie Zapolskiej – poszukiwanie tożsamości.

Utwory:

- G. Zapolska: powieści: *Kaśka Kariatyda*, *Sezonowa miłość*, *Córka Tuśki*; nowele: *Menażeria ludzka*; dramaty: *Panna Maliczewska*, *Żabusia*, *Skiz*, *Carewicz*, *Asystent*; *Nerwowa awantura*, *Pariasy*; wybór listów, wybór publicystyki.
- G. Zapolska, *Carewicz. Asystent*, red. J. Jakóbczyk, we współpr. z K. Kralkowską-Gątkowską i innymi, seria: „Niedrukowane dramaty Gabrieli Zapolskiej”, t. 2, Katowice 2012.
- G. Zapolska, *Nerwowa awantura, Pariasy*, red. J. Jakóbczyk, we współpr. z K. Kralkowską-Gątkowską i innymi, seria: „Niedrukowane dramaty Gabrieli Zapolskiej”, t. 1, Katowice 2012.

Opracowania:

- A. Chałupnik, *Sztandar ze spódnicy. Zapolska i Nałkowska o kobiecym doświadczeniu ciała*, Warszawa 2004.

- I. Gubernat, *Przedsionek piekła. O powieściopisarstwie Gabrieli Zapolskiej*, Słupsk 1998.
- A. Janiak-Staszek, *Mąż swojej żony... Pan Dulski przed sądem*, „Prace Polonistyczne” 2006, seria LXI, t. II.
- A. Janicka, „*Ciało niczyje*”. *Doświadczenie ciała w prozie Gabrieli Zapolskiej, Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2006.
- A. Janicka, „*Ciało wyżarte solą*”. *Naturalistyczna antropologia krzyża w twórczości Gabrieli Zapolskiej*, w: *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*, seria II: *Wokół kultur śródziemnomorskich*, t. 1, red. Z. Abramowicz, J. Ławski, Białystok 2009.
- A. Janicka, *Figury tożsamości. O języku bohaterek w prozie Gabrieli Zapolskiej*, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Paczoska i Sztachelska, Białystok 1998.
- A. Janicka, *Małżeństwo w projekcie emancyipacyjnym Gabrieli Zapolskiej*, w: *Kobieta i małżeństwo. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2004.
- A. Janicka, *Listy Gabrieli Zapolskiej – lektura w poszukiwaniu biografii niemożliwej*, w: *Sztuka pisania. O liście polskim w wieku XIX*, red. J. Sztachelska i E. Dąbrowicz, Białystok 2000.
- A. Janicka, *Śmierć Zapolskiej*, w: *Śmierć w literaturze i kulturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Paczoska, U. Kowalczyk, Warszawa 2002.
- K. Kłosińska, *Ciało, pożądanie, ubranie. O wczesnych powieściach Gabrieli Zapolskiej*, Kraków 1999.
- K. Kłosińska, *Fantazmaty. Grabiński, Prus, Zapolska*, Katowice 2004 (tekst o Jance G. Zapolskiej).
- D. Knysz-Rudzka, *Proza buntu i prowokacji (o spotkaniach Gabrieli Zapolskiej z naturalizmem)*, w: *taż: Europejskie powinowactwa naturalistów polskich*, Warszawa 1992.
- K. Lesicz-Stanisławska, *Gram swoją rolę. Przypadek Gabrieli Zapolskiej*, w: *Modernistyczny Lwów – teksty życia, teksty sztuki*, red. E. Paczoska, D.M. Osiński, Warszawa 2009.
- G. Matuszek, *Dojrzewanie i (czy) deprawacja: o „edukacyjnym” wątku w polskiej naturalistycznej dramaturgii*, „Ruch Literacki” 2001, z. 2.
- D.M. Osiński, *Lwów w „Kaście Kariatydy” Gabrieli Zapolskiej*, „Literaturoznawstwo” 2008, nr 1.
- D.M. Osiński, *Zapolska wygląda przez lwowskie okno. Tożsamość modernistycznego Lwowa*, „Rocznik Komparatystyczny” (Szczecin) 2011, nr 2.

- J. Rurawski, *Gabriela Zapolska*, Warszawa 1981, seria „Profile”.
- Z. Raszewski, *Wstęp*, w: G. Zapolska, *Dramaty*, Wrocław 1960–1961, t. 1.
- D. Sajewska, „Chore sztuki”. *Choroba/ tożsamość/dramat. Przemiany podmiotowości oraz formy dramatycznej w utworach scenicznych przełomu XIX i XX wieku*, Kraków 2005.
- T. Walas, *Kobieta i kwestia ludzka. O „Żabusi” Gabrieli Zapolskiej*, w: *Lektury polonistyczne. Od realizmu do preekspresjonizmu*, red. G. Matuszek, Kraków 2001.
- Gabriela Zapolska: zbuntowany talent = le talent en révolte*, red. M. Chudzikowska; współr. red. J. Żukowska; tł. na jęz. fr. D. Felman, Warszawa 2011.
- J. Zacharska, *Filister w prozie fabularnej Młodej Polski*, Warszawa 1996 (fragmenty dotyczące powieści Zapolskiej).

LXXV. STANISŁAW WYSPIAŃSKI – CZŁOWIEK TEATRU

- Ciągłość tradycji, własna twórczość jako odpowiedź na wyzwanie pozostawione przez poprzedników, polemika z romantyzmem.
- Historia jako temat twórczości Wyspiańskiego.
- Odpowiedzialność bohatera za życie jednostkowe i narodowe – centralny problem twórczości Wyspiańskiego.

Utworky:

St. Wyspiański: *Warszawianka*, *Rapsody (Bolesław Śmiały, Kazimierz Wielki)*, *Legion*, *Wesele*, *Wyzwolenie*, *Akropolis*, *Noc listopadowa*, *Powrót Odysa*, *Sędziowie* (oraz wstępy do wydań tych tekstów w „Bibliotece Narodowej”).

Teksty źródłowe:

St. Wyspiański, *Studium o Hamlecie*.

Opracowania:

- W. Borowy, *Łazienki a „Noc listopadowa” Wyspiańskiego*, w: tenże, *Studia i szkice literackie*, t. 1, Warszawa 1982.
- M. Bourkane, *O kilku genezyjskich tropach w rapsodach Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- S. Brzozowski, *Stanisław Wyspiański*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, Kraków – Wrocław 1984.

- M. Bukowska-Schliemann, „*Ja w śnie narodu przeklętym, uśpiony*”. *Stanisława Wyspiańskiego dramaty-sny*, Gdańsk 1994.
- K. Gajda, „*Bolesław Śmiały*” w *krytyce Stanisława Lacka*, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- Ł. Gaweł, *Stanisław Wyspiański: życie i twórczość*, Kraków 2007.
- A. Grzymała-Siedlecki, *Wyspiański. Cechy i elementy jego twórczości*, Kraków 1918.
- E. Łoch, *Rola poezji romantycznej w kreacji bohaterów literackich Stanisława Wyspiańskiego*, w: *taż, Wokół modernizmu. Studia o literaturze XIX i XX wieku*, Lublin 1996.
- A. Kapusta, *Mitologie twarzy: Cyprian Norwid i Stanisław Wyspiański – próba komparatystyki mitu*, Kraków 2007.
- D. Kielak, „*Wesele*” *Stanisława Wyspiańskiego – od żywiołu uczuć do czystej formy*, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Pączoska i J. Sztachelska, Białystok 1998.
- S. Kołaczkowski, *Stanisław Wyspiański. Rzecz o tragediach i tragizmie*, w: *tenże, Pisma wybrane*, t. II, Warszawa 1968.
- S. Lack, *O Wyspiańskim*, w: *tenże, Wybór pism krytycznych*, Kraków 1980.
- A. Łempicka, *Nowy teatr „Wyzwolenia”*, „Dialog” 1969, nr 6.
- A. Łempicka, *Wyspiański – pisarz dramatyczny. Idee i formy*, Kraków 1973.
- J. Michalik, *Dzieje teatru w Krakowie w latach 1883–1915*, Kraków – Wrocław 1985.
- E. Miodońska-Brookes, *Studia o kompozycji dramatów S. Wyspiańskiego*, Wrocław 1972.
- E. Miodońska-Brookes, „*Tragedia Edypa*” i „*tragedie drobnoustrojów*”. *Dzieło sztuki jako miara rzeczywistości (Głosy do „Wyzwolenia” Stanisława Wyspiańskiego)*, w: *Studia o dramacie i teatrze Stanisława Wyspiańskiego*, red. J. Błoński i J. Popiel.
- Myśl teatralna Młodej Polski. Antologia*, Warszawa 1966.
- O. Ortwin, *O Wyspiańskim i dramacie*, Warszawa 1969.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków 1975.
- M. Popiel, „*Hamlet*” *Wyspiańskiego: czytanie, pisanie, czyli o wędrowaniu w labiryncie świata*, „Teksty Drugie” 2002, nr 4.
- M. Popiel, *Wyspiański. Mitologia nowoczesnego artysty*, Kraków 2007 (część I).

- M. Popiel, *Wyspiański i estetyka modernizmu: w kręgu pojęcia konstrukcji artystycznej*, „Ruch Literacki” 2003, z. 3.
- M. Prussak, *„Po ogniu szum wiatru cichego”. Wyspiański i mesjanizm*, Warszawa 1993.
- Przeciw konwencjom. Antologia tekstów o teatrze polskim i obcym od Antoine’a po czasy współczesne (1887–1990)*, wybór, red. i komentarz M. Fik, Warszawa 1994.
- Przemysłać wszystko... Stanisława Wyspiańskiego modernizacja wyobraźni zbiorowej*, red. M. Okulicz-Kozaryn, M. Bourkane, M. Haake, Poznań 2009.
- Z. Raszewski, *Paradoks Wyspiańskiego*, „Pamiętnik Teatralny” 1957, z. 3–4.
- I.E. Rusek, *Zasługibiny ze śmiercią: „Legenda II” Stanisława Wyspiańskiego*, „Kwartalnik Opolski” 2011, R. 57, nr 1.
- I.E. Rusek, *Życie i śmierć w ciele wyryte, w melodii zakłęte. „Legenda II” Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- K. Ruta-Rutkowska, *Polska tradycja melodramatu. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2012, rozdz. *Młodopolskie warianty metadramatyczności. Stanisław Wyspiański*.
- L. Schiller, *Teatr ogromny*, „Pamiętnik Teatralny” 1957, z. 3–4.
- T. Sinko, *Antyk Wyspiańskiego*, Warszawa 1922.
- T. Sivert, *Mickiewicz na scenie*, Warszawa 1957 (rozdz. poświęcone inscenizacji *Dziadów*).
- A. Skórzewska, *Historyczne odśłony wieczności. „W mrokach Żłoteo Pałacu” Tadeusza Micińskiego i „Akropolis” Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- S. Srebrny, *Sami nie wiecie, co posiadacie*, w: *Teatr grecki i polski*, Warszawa 1984.
- Stanisław Wyspiański: artysta niepowtarzalny*, red. K. Beliniak i inni, Warszawa 2008.
- Stanisław Wyspiański. W labiryncie świata, myśli i sztuki*, red. A. Czabanowska-Wróbel, Kraków 2009.
- B. Tosza, *Stanisław Wyspiański – obraz bohatera. Wokół inscenizacji „Akropolis” i „Chryj z Polska”*, Katowice 2012.
- J. Walaszek, *Walka o mit żywy*, „Dialog” 1981, nr 5.

- J. Waligóra, *Jana Nowakowskiego badania nad twórczością Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- R. Węgrzyniak, *Wokół „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego*, Wrocław 1990.
- „Wesele” *we wspomnieniach i krytyce*, oprac. A. Łempicka, Kraków 1970.
- K. Wyka, *Długie narodowe noce*, w: tenże, *Łowy na kryteria*, Warszawa 1965.
- St. Wyspiański, *Wesele. Tekst i inscenizacja z roku 1901*, oprac. J. Got, Warszawa 1977.
- Wyspiański, Kazandzakis i modernistyczne wizje antyku*, red. nauk. M. Borowska, M. Kalinowska, P. Kaniecki, Warszawa 2012.
- Wyspiański badany teatrem*. Wydawnictwo pokonferencyjne, Kraków 29–30 listopada 2007, red. B. Guczalska, O. Katafiasz, Kraków 2008.
- Wyspiański interdyscyplinarnie*, red. B. Burdziej, Toruń 2008.
- Wyspiański: Kraków miastem snów i widziadeł*, pomysł i wybór M. Rydlowa, Kraków 1995.
- Wyspiański w oczach współczesnych*, oprac. i komentarz L. Płoszewski, Kraków 1971.
- Wyspiański wielokrotnie*, napisał J. Błoński; oprac. i red. M. Borowski, M. Sugiera; wykłady z jęz. fr. przeł. J. i K. Błońscy, Kraków 2007.
- F. Ziejka, *W kręgu mitów polskich*, Kraków 1977.

LXXVI. WACŁAW BERENT – KULTUROWE I HISTORYCZNE POKŁADY TEKSTOWE Temat konkursowy z poprzednich lat

Uwaga: Temat składa się z dwóch części, które **obowiązują wszystkich** wybierających temat konkursowy:

1) listy lektur (*Bibliografia podmiotowa*) i 2) części ogólnej, zawierającej podstawowe zagadnienia (*Zagadnienia*),

oraz dwóch propozycji **do wyboru** (a. *Pokłady tekstowe...* i b. *W stronę nowego historyzmu...*).

Utworky:

W. Berent, *Fachowiec* (dowolne wydanie).

W. Berent, *Próchno*, wstęp i oprac. J. Paszek, Wrocław 1979, BN, s. I, nr 234.

W. Berent, *Ozimina*, wstęp i oprac. M. Głowiński, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 213.

- W. Berent, *Żywe kamienie*, wstęp i oprac. M. Popiel, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 280.
- W. Berent, *Nurt*, w: W. Berent, *Opowiesci biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000; (uwaga: szczególną uwagę należy zwrócić na wstęp autora dotyczący formy *Opowieści biograficznych*).
- W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992 (tu: *Idea w ruchu rewolucyjnym*; *Onegdaj. Mowa miana przy otwarciu Polskiej Akademii Literatury*; *Listy – wybór*).

Zagadnienia:

- Okruchy biograficzne – co wiemy o życiu Wacława Berenta i okolicznościach powstawania kolejnych utworów.
- Na czym polega elitarność twórczości Berenta.
- Wpływ tendencji epoki na twórczość pisarza.
- Reakcja współczesnych i krytyki na powieści Berenta.
- Przestrzeń w tekstach Wacława Berenta.
- Struktury językowe i narracyjne.
- Proza Berenta wobec innych form literackich i gatunkowych oraz wobec innych tekstów literackich i tekstów kultury.

Opracowania:

- M. Baranowska, „*Miasto – wszechświat*”. „*Ozimina*” Berenta, „*Teksty Drugie*” 1992, z. 3.
- W. Bolecki, „*Jaki elegancki nieboszczyk!*”... (*O Wacławie Berencie*), w: tenże, *Prawdy niemiłe. Eseje*, Warszawa 1993.
- W. Bolecki, *Wstęp poświęcony Idei w ruchu rewolucyjnym i Onegdaj*, w: W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992.
- M. Danielewiczowa, *Pierścień z Herkulanum i płaszcz pokutnicy*, Londyn 1960.
- M. Głowiński, *Wstęp*, w: W. Berent, *Ozimina*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 213.
- K. Kłosiński, *Przestrzeń w „Oziminie”*, w: *Studia o Berencie*, red. J. Paszek, Katowice 1984.
- Cz. Miłoś, *Rozpacz Berenta*, w: tenże, *Prywatne obowiązki*, Paryż 1980, s. 125–127.
- H. Mortkowicz-Olczakowa, *Wspomnienia o Wacławie Berencie*, taż, *Bunt wspomnień*, Warszawa 1959.

- H. Naglerowa, *Pisał nie spiesząc się*, w: *Wspomnienia o pisarzach*, Londyn 1960.
- Nowaczyński i Brzozowski o Berencie. Inedita z archiwum „Przeglądu Tygodniowego”, „Teksty Drugie” 1992, nr 4.
- R. Nycz, *Homo irrequietus. Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta*, w: *tenże, Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- R. Nycz, *Wstęp*, w: W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992.
- E. Paczoska, *Historia znad krawędzi. Polska genealogia terażniejszości w prozie lat 30. XX w.*, w: *Dwudziestolecie*, red. A. Kowalczyk i T. Wójcik, Warszawa 2009.
- J. Paszek, *Jak powstawało „Próchno”?*, w: *W kręgu przemian polskiej prozy XX w.: zbiór studiów*, red. T. Bujnicki, t. 1, Wrocław 1978.
- J. Paszek, *Wacław Berent – pisarz elitarny*, seria *Spotkania z literaturą*, Wrocław 1990.
- J. Paszek, *Wstęp*, w: W. Berent, *Próchno*, Wrocław 1979, BN, s. I, nr 234.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Rozdział piąty. Proza w: tenże, Literatura Młodej Polski*, Warszawa 1992.
- M. Popiel, *Ironia, paradoks i „człowiek dostojny”*. „Próchno” Wacława Berenta, w: *tenże, Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- M. Popiel, *Wstęp*, w: W. Berent, *Żywe kamienie*, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 280.
- E. Rybicka, *Formy labiryntu w prozie polskiej XX wieku*, Kraków 2000, rozdział II: „Szukać szukaniem”: „Ozimina” Wacława Berenta, s. 72–101.
- W. Studencki, *O Wacławie Berencie, cz. 1: 1873 – 1918*, Opole 1968.
- W. Studencki, *O Wacławie Berencie, cz. 2: 1918 – 1940*, Opole 1969.
- A. Wójtowicz, *O zagadnieniach związanych z edycją dzieł Wacława Berenta*, w: *Problemy tekstologii i edytorstwa dzieł literackich*, t. 2, *Rozmaitości warsztatowe*, red. M. Strzyżewski, M. Lutomierski, J. Zysk, Toruń 2010.
- M. Wyka-Hussakowska, *O „Próchnie” Wacława Berenta*, w: *Z problemów literatury polskiej XX w., Młoda Polska*, t. I, red. J. Kwiatkowski i Z. Zabicki, Warszawa 1965.

A. Pokłady tekstowe – konteksty mitologiczne, filozoficzne i kulturowe

Uwaga: Uczni, przygotowujący się do omówienia tej części tematu, powinni zapoznać się także z tekstami:

W. Berent, *Źródła i ujęcia nietzscheanizmu*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 127–155; Tekst pierwodruku, „Chimera” 1905, t. IX, z. 25.

W. Berent, *Przedmowa do drugiego wydania „Dzieł” Fryderyka Nietzschego*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 196–197.

Tekst pierwodruku, F. Nietzsche, *Tako rzecz Zatrastustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, przeł. W. Berent, Warszawa 1908.

W. Berent, *Wstęp do tłumaczenia Upaniszad*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 182–195.

Zagadnienia:

- Miejsce i funkcja mitu w prozie Berenta.
- Figura Dionizosa nośnikiem symboliki kulturowej.
- Problematyka kultury: przemiany kultury, koncepcja zakorzenienia w kulturze, w poszukiwaniu nowych wzorców.
- Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta.
- Pierwiastki Schopenhauerowskie w twórczości Wacława Berenta.
- Kreacja artysty i kobieta – sztuka.

Opracowania:

A. Brodzka, *Poszukiwanie ciągłości w przemianach: próby ocalenia wartości współtworzących tradycje kultury*, podrozdział *Wacław Berent*, w: *Literatura polska 1918–1932*, red. A. Brodzka, H. Zaworska, S. Żółkiewski, Warszawa 1975, s. 600–614.

M. Głowiński *Maska Dionizosa*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1990.

W. Gutowski, *Nagie dusze i maski. O młodopolskich mitach miłości*, Kraków 1997, rozdział I.

Kobieta fatalna czy fatum natury?, podrozdział: *Kwiaty zła i miłosne bestiarium*, s. 44–57 oraz rozdział IV: *Mity miłości w powieści młodopolskiej*, podrozdział: *W stronę chrześcijańskiego witalizmu (Wacław Berent)*, s. 319–331.

I. Kaluta, *ONA – SZTUKA. Funkcje postaci kobiecych w „Próchnie” Wacława Berenta*, „Pamiętnik Literacki” 1994, z. 2.

H. Markiewicz, *Berenta poetycka wykładnia socjalizmu*, w: tenże, *Nietzscheanizm i marksizm w literaturze i filozofii okresu Młodej Polski*, Warszawa 1989, s. 112–122.

- R. Nycz, *Homo irrequietus. Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- M. Okulicz-Kozaryn, *Średniowiecze Wacława Berenta: sceptyk w poszukiwaniu całości*, Warszawa 2006.
- M. Popiel, *Historia i metafora. O „Zywych kamieniach” Wacława Berenta*, Wrocław 1989.
- M. Prussak, *Niedoceniony katastrofizm Wacława Berenta*, w: *Jak się z wami zrosło moje życie. Prace dedykowane Romanowi Lothowi*, red. B. Dorosz, P. Kadziela, Warszawa 2011.
- I. E. Rusek, *Bajka o bliźniakach, czyli rzecz o duszy: „Próchno” Wacława Berenta*, „Kwartalnik Polski” 2010, R. 56, nr 4.
- J. Tuczyński, *Schopenhauer a Młoda Polska*, Gdańsk 1987.
- T. Weiss, *Fryderyk Nietzsche w piśmiennictwie polskim lat 1890–1914*, (fragmenty), Wrocław 1961.

B. W stronę nowego historyzmu – czerpanie z historii i nowatorskie sposoby jej przedstawiania

Uwaga: Uczeń, przygotowujący się do omówienia tej części tematu, powinien zapoznać się także z pozostałymi *Opowieściami biograficznymi*:

- W. Berent, *Diogenes w kontuszu*, w: tenże, *Opowieści biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000, ewentualnie inne wydanie.
- W. Berent, *Zmierzch wodzów*, *Opowieści biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000, ewentualnie inne wydanie.
- W. Berent, *Wyłączenie Muz*, „Pamiętnik Warszawski” 1931, z. 1.

Zagadnienia:

- Wacław Berent wobec idei narodowej.
- Wacław Berent wobec Rewolucji 1905 roku.
- Rola dokumentu w powieściach historycznych Berenta. Jak Berent wykorzystuje źródła i dokumenty?
- *Opowieści biograficzne* jako nowa propozycja gatunkowa.
- Obraz Oświecenia w utworach Berenta.
- Spojrzenie Berenta na inteligencję – rola oświeceniowych reformatorów a klasa inteligencka u początków XX wieku.

Opracowania:

- W. Bolecki, *Jak czytano „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta (1934–1939)*, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 4.

- W. Bolecki, *Jak zrobione są cytaty*. „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta, „Pamiętnik Literacki” 1988, z. 1.
- W. Bolecki, „*Jaki elegancki nieboszczyk*”, w: tenże, *Prawdy niemile. Eseje*, Warszawa 1993.
- W. Bolecki, *Historia i biografia. Opowieści biograficzne Wacława Berenta*, Wrocław 1978.
- W. Bolecki, *Wstęp i Dodatek krytyczny*, w: W. Berent, *Opowieści biograficzne*, Kraków 1991.
- J. Garbaczowska, *U podstaw ideowych „Ozimy” Wacława Berenta*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigionia. Wydana staraniem komisji historyczno-literackiej krakowskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa 1961, s. 525–535.
- Z. Mołdcówna, *Opowieści biograficzne Wacława Berenta*, Warszawa 1978.
- W. Studencki, *W kręgu twórczości*. „Nurt”, w: tenże, *O Wacławie Berencie*, cz. II (1918–1940), Opole 1969, s. 31–68.
- S. Treugutt, *FIDES, SPES, CARITAS*, w: tenże, *Geniusz wydziedziczony. Studia romantyczne i napoleońskie*, red. M. Prussak, Warszawa 1993, s. 151–163.

LXXVII. BOLESŁAW LEŚMIAN

- Leśmian: poeta Młodej Polski, okresu dwudziestolecia międzywojennego, poeta XX wieku?
- Leśmian wobec tendencji literackich przełomu XIX i XX wieku – rola symbolizmu i tendencji młodopolskich w jego poezji.
- Czy można powiedzieć, że Leśmian był poetą filozoficznym? Jeśli tak, to w jaki sposób przejawiają się w jego poezji postawy i problemy filozoficzne?
- Zainteresowania pierwotnością, obecność folkloru.
- Humor i groza w poezji Leśmiana.
- Rola groteski.
- Ballada i inne narracje Leśmianowskie.
- Swobody i rygory w podejściu Leśmiana do słowa i wiersza.
- Twórczość prozatorska Leśmiana: eseje, recenzje, opowiadania, baśnie.
- Leśmian: nowator czy tradycjonalista?

Utworky:

- B. Leśmian, *Wiersze z tomów: Sad rozstajny, Łąka, Napój cienisty, Dziejba leśna*, wybrane teksty eseistyczne i krytycznoliterackie z tomu *Szkice literackie* (1959).
- B. Leśmian, *Dzieła wszystkie. Poezje zebrane*, opracował J. Trznadel, Warszawa 2010.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *Pełno rozwiśleń i udniestrzeń*, w: tenże, *Oprócz głosu*, Warszawa 1971.
- E. Balcerzan, *Poezja filozoficzna. Bolesław Leśmian (i wielu innych)*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 1996, t. 3 (16).
- E. Boniecki, *Archaiczny świat Bolesława Leśmiana. Studium historycznoliterackie*, Gdańsk 2008.
- T. Brzostowska-Tereszkiewicz, *Sofia zaklęta w baśniową carewnę. „Pieśni Wasilisy Priemudroj” Bolesława Leśmiana wobec rosyjskiej poezji symbolistycznej*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 3.
- P. Coates, *Identyczność i nieidentyczność w twórczości Bolesława Leśmiana. Studium o tautologii, paradoksie i lustrze*, Warszawa 1986.
- A. Czabanowska-Wróbel, *Złotnik i śpiewak. Poezja Leopolda Staffa i Bolesława Leśmiana w kręgu modernizmu*, Kraków 2009.
- M. Głowiński, *Zaświat przedstawiony. Szkice o poezji Leśmiana*, Warszawa 1981.
- M. Głowiński, *Wiersze Bolesława Leśmiana. Interpretacje*, Warszawa 1972.
- M. Głowiński, „Spotykam go codziennie” *Bolesława Leśmiana – trzy kategoryzacje świata*, w: *Językowa kategoryzacja świata*, red. R. Grzegorzcykowa i A. Pajdzińska, Lublin 1996.
- W. Gutowski, *Poezja Bolesława Leśmiana a mity erotyczne Młodej Polski*, w: tenże, *Nagie dusze i maski (o młodopolskich mitach miłości)*, Kraków 1992.
- M. Junkiert, *Odmienni czy dwoiści? Bohaterowie podwojeni w kilku wierszach Bolesława Leśmiana*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- M. Karwowska, *Prapamięć uśpiona — świat wyobrażeń Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2008.
- M. Karwowska, *Mityczne figury ziemi w wyobraźni poetyckiej Bolesława Leśmiana*, „Przegląd Humanistyczny” 2007, nr 3.
- W. Kubacki, *Komentarz do Leśmiana*, w: tenże, *Lata terminowania*, Kraków 1963.
- J. Kwiatkowski, *Leśmian – artysta*, w: tenże, *Szkice do portretów*, Warszawa 1960.
- G. Leszczyński, *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990 (fragmenty dotyczące Leśmiana).

- L. Libera, *Romantyczność i folklor. O twórczości Jacka Malczewskiego i Bolesława Leśmiana*, Poznań 1994.
- M.P. Markowski, *Polska literatura nowoczesna. Leśmian, Schulz, Witkacy*, Kraków 2007, rozdz. *Rytm jako światopogląd, Nagłość*.
- P. Marton, *Inność (w) alegorii – ironia i melancholia retoryczności w tekstach nie-symbolicznych („Lalka” Bolesława Leśmiana)*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- L. Nowak, *(Unitarna) metafizyka Bolesława Leśmiana*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 1996, t. 3 (16).
- R. Nycz, *Literatura jako trop rzeczywistości. Poetyka epifanii w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2001, rozdz. „Słowami... w świat wyglądam”. *Bolesława Leśmiana poezja nowoczesna*.
- J. Opacki, *Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979, część *Uroda i żaloba czasu*, s. 5–154.
- D.M. Osiński, *Bolesława Leśmiana kategorie inności, obcości, oddalenia*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- D.M. Osiński, *Bolesława Leśmiana kompleks żydowski*, w: *Pisarze polsko-żydowscy XX wieku. Przybliżenia*, red. M. Dąbrowski i A. Molisak, Warszawa 2006.
- D.M. Osiński, *Poszukiwanie języka na szlaku pierwotności słowiańskiej. „Klechdy polskie” Bolesława Leśmiana*, w: *Świat Słowian w języku i kulturze, t. VII, Literaturoznawstwo*, red. E. Komorowska i Ż. Kozicka-Borysowska, Szczecin 2006.
- D.M. Osiński, *Przestrzenie śmierci w prozie poetyckiej Bolesława Leśmiana*, w: *Kulturowe obrazy śmierci. Od przelotu romantycznego do dziś. Materiały studenckiej konferencji naukowej. Łódź, 25–27 października 2007 roku*, red. I. Grzelak i T. Jermalonka, Łódź 2007.
- D.M. Osiński, *Wokół Leśmianowskiej mandali na przykładzie dramatów mimicznych „Skrzypek Opętany” oraz „Pierrot i Kolombina”*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- W. Owczarski, *Miejsca wspólne, miejsca własne. O wyobraźni Leśmiana, Schulza i Kantora*, Gdańsk 2006.
- M. Pankowski, *Leśmian czyli bunt poety przeciwko granicom*, Lublin 1999.
- S.K. Papierkowski, *Bolesław Leśmian. Studium językowe*, Lublin 1964.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Gdzie umieścić Leśmiana? Próba lokalizacji historycznoliterackiej*, w: *taż, Młodopolskie harmonie i dysonanse*, Warszawa 1969.

- E. Radtke, *O mechanizmach przesunięć semantycznych i przekształceń słowotwórczych w cyklu Bolesława Leśmiana „Postacie”*, „Pamiętnik Literacki” 1990, z. 2.
- J.M. Rymkiewicz, *Leśmian. Encyklopedia*, Warszawa 2001.
- A. Sandauer, *Filozofia Leśmiana*, w: tenże, *Moje odchylenia*, Kraków 1956 (lub w innych przedrukach).
- A. Sandauer, *Pośmiertny tryumf Młodej Polski (Rzecz o B. Leśmianie)*, w: tenże, *Poeci czterech pokoleń*, Kraków 1977 (lub w innych przedrukach).
- A. Skrendo, *Bolesław Leśmian: „najtrwalszy ze wszystkich przywidzeń i dziwot”*, w: tenże, *Poezja modernizmu. Interpretacje*, Kraków 2005.
- A. Sobieska, *Twórczość Leśmiana w kręgu filozoficznej myśli symbolizmu rosyjskiego*, Kraków 2005.
- M. Stala, *O tych, których nie ma. Na marginesie Leśmianowskiego cyklu wierszy „Aniołowie”*, w: tenże, *Trzy nieskończoności. O poezji Adama Mickiewicza, Bolesława Leśmiana i Czesława Miłosza*, Kraków 2001.
- M. Stala, *Pejzaż człowieka. Młodopolskie myśli i wyobrażenia o duszy, duchu i ciele*, Kraków 1994.
- R. Stone, *Wstęp*, w: B. Leśmian, *Skrzypek opętany*, Warszawa 1985.
- Studia o Leśmianie*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Warszawa 1971.
- A. Szczerbowski, *Bolesław Leśmian*, Warszawa 1938.
- J. Trznadel, *Wstęp*, w: B. Leśmian, *Poezje wybrane*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 217.
- Twórczość Leśmiana. Studia i szkice*, red. T. Cieślak i B. Stelmaszczyk, Kraków 2000.
- K. Wyka, *Czytam Leśmiana*, w: tenże, *Łowy na kryteria*, Warszawa 1965.
- J. Zięba, *Bolesława Leśmiana światopogląd nowoczesny. O eseistyce poety*, Kraków 2000.